

**Pojcia kluczowe:** *detencja, internacja, umieszczenie, szpital, zakład psychiatryczny, niepoczytalność, środek zabezpieczający*

*Maciej Koszowski*

## **Detencja (internacja) w przypadku niepoczytalności sprawcy czynu zabronionego. Umorzenie postępowania wraz z zastosowaniem środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym<sup>1</sup>**

### **ABSTRAKT**

Artykuł podejmuje problematykę stosowania w Polsce środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym. Omawiane w nim są zarówno wszystkie ustawowe przesłanki orzekania tego środka, jak i zamieszczone uwagi *de lege ferenda*. Nie została pominięta też kwestia jego w Polsce nadużywania.

Autor dokonał tu szczegółowej analizy polskiego orzecznictwa, uwzględniając również główne poglądy polskiej doktryny oraz stanowisko polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich. Poza tym odniósł się również do spraw medialnych.

---

<sup>1</sup> Przytaczane w niniejszym artykule orzeczenia sądowe dostępne są po rodzaju sądu i ich sygnaturze w LEX, a gdy chodzi o postanowienia i wyroki polskiego Sądu Najwyższego, również na stronie internetowej tego sądu. W pozostałym zakresie – w stosunku do starszych z nich – zostało podane miejsce ich publikacji.

## I. WSTĘP

Zgodnie z art. 93a § 1 pkt 4 k.k.<sup>2</sup>, art. 93b § 1 zd. 1 k.k.<sup>3</sup>, art. 93b § 1 zd. 2 k.k.<sup>4</sup>, art. 93c pkt 1 k.k.<sup>5</sup> i art. 93g k.k.<sup>6</sup> oraz art. 31 § 1 k.k.<sup>7</sup> sąd umarza postępowanie i orzeka zastosowanie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, tzw. detencję (internację), wówczas, gdy łącznie są spełnione następujące przesłanki:

- a. sprawca z powodu choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego był niepoczytalny, tj. nie mógł w czasie popełniania czynu zabronionego rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem,
- b. sprawca popełnił czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości,
- c. jest to konieczne, aby zapobiec popełnieniu przez sprawcę po raz kolejny czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości,
- d. istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że sprawca popełni ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym,
- e. inne środki prawne określone w Kodeksie karnym lub orzeczone na podstawie innych ustaw nie są wystarczające<sup>8</sup>.

Sąd umarza postępowanie i orzeka zastosowanie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym na wniosek prokuratora o umorzenie postępowania i zastosowanie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym – art. 324 § 1 k.p.k.<sup>9,10</sup> Może jednak też to zrobić w razie braku takiego wniosku, gdy uzna, że mimo wniesienia aktu oskarżenia, a nie takowego wniosku, spełnione są wszystkie powyższe przesłanki. Jeśli spełnione

2 „Środkami zabezpieczającymi są: 4) pobyt w zakładzie psychiatrycznym”.

3 „Sąd może orzec środek zabezpieczający, gdy jest to konieczne, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego, a inne środki prawne określone w tym kodeksie lub orzeczone na podstawie innych ustaw nie są wystarczające”.

4 „Środek zabezpieczający, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 4, można orzec jedynie, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości”.

5 „Środki zabezpieczające można orzec wobec sprawcy: 1) co do którego umorzono postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1”.

6 „Sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym wobec sprawcy określonego w art. 93c pkt 1, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym”.

7 „Nie popełnia przestępstwa, kto, z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem”.

8 W sprawach o przestępstwach skarbowe stosuje się tę regulację prawną odpowiednio – zob. art. 20 § 2 zd. 1 k.k.s. i art. 22 § 3 pkt 4 k.k.s. oraz art. 11 § 1 k.k.s.

9 „Jeżeli zostanie ustalone, że podejrzany dopuścił się czynu w stanie niepoczytalności, a istnieją podstawy do zastosowania środków zabezpieczających, prokurator po zamknięciu śledztwa kieruje sprawę do sądu z wnioskiem o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających. Przepis art. 321 stosuje się odpowiednio”.

10 W postępowaniu karno-skarbowym zob. art. 122 § 1 pkt 1 k.k.s., art. 122 § 2 i art. 155 § 1–3 k.k.s.

są wszystkie powyższe przesłanki, sąd, który już wszczął przewód sądowy, zgodnie z art. 414 § 1 k.p.k.<sup>11</sup>, wydaje wyrok, a nie postanowienie, umarzający postępowanie i orzekający detencję<sup>12</sup>. W razie orzekania nie na rozprawie, ale na posiedzeniu na podstawie art. 354 pkt 2 k.p.k.<sup>13</sup>, sąd wydaje nie wyrok, lecz postanowienie umarzające postępowanie i orzekające internację. Przy tym sąd nie jest tu związany wnioskiem prokuratora i w obu przypadkach w braku spełnienia którejś z przesłanek od b) do e) może orzec inny środek zabezpieczający, o którym mowa w art. 93a § 1 i 2 k.k. w zw. z art. 93c pkt 1 k.k.<sup>14</sup> i art. 99 § 1 k.k.<sup>15</sup>, niż umieszczenie w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, tj. elektroniczną kontrolę miejsca pobytu, terapię i terapię uzależnień oraz nakazy lub zakazy wymienione w art. 39 pkt 2–3 k.k., jeśli są spełnione ku temu przesłanki ustawowe ich stosowania.

W sytuacji, w jakiej prokurator złożył wniosek o umorzenie postępowania i zastosowanie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, a sąd stwierdził brak podstaw do jego uwzględnienia, sąd przekazuje sprawę prokuratorowi do dalszego prowadzenia (zob. art. 324 § 2 k.p.k.<sup>16</sup>).

Jeśli spełniona jest pierwsza z powyższych przesłanek, przy równoczesnym niespełnieniu którejś z pozostałych z powyższych przesłanek, a prokurator nie chce wnieść o zastosowanie innego środka zabezpieczającego niż detencja, prokurator nie występuje z wnioskiem o umorzenie postępowania do sądu, ale postępowanie umarza się w postępowaniu przygotowawczym – zob. art. 322 § 1 k.p.k.<sup>17</sup>

11 „W razie stwierdzenia po rozpoczęciu przewodu sądowego okoliczności wyłączającej ściganie lub danych przemawiających za warunkowym umorzeniem postępowania, sąd wyrokiem umarza postępowanie albo umarza je warunkowo. Jednakże w razie stwierdzenia okoliczności wymienionych w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 sąd wydaje wyrok uniewinniający, chyba że sprawca w chwili czynu był niepoczytalny”.

12 Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26.09.2018 r. (IV KK 341/18): „[B]owiem w istniejącej sytuacji procesowej, tj. gdy przeprowadził przewód sądowy, o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego powinien rozstrzygnąć wyrokiem, a nie postanowieniem”.

13 „W wypadku wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i o zastosowanie środków zabezpieczających stosuje się odpowiednio przepisy niniejszego rozdziału z następującymi zmianami: (...) 2) wniosek kieruje się na rozprawę, chyba że w świetle materiałów postępowania przygotowawczego popełnienie czynu zabronionego przez podejrzanego i jego niepoczytalność w chwili czynu nie budzą wątpliwości, a prezes sądu uzna za celowe rozpoznanie sprawy na posiedzeniu z udziałem prokuratora, obrońcy i podejrzanego; podejrzany nie bierze udziału w posiedzeniu, jeżeli z opinii biegłych wynika, że byłoby to niewskazane, chyba że sąd uzna jego udział za konieczny; pokrzywdzony ma prawo wziąć udział w posiedzeniu”.

14 „Środki zabezpieczające można orzec wobec sprawcy: 1) co do którego umorzono postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1”.

15 „Jeżeli sprawca dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1, sąd może orzec tytułem środka zabezpieczającego nakaz lub zakazy wymienione w art. 39 pkt 2–3”.

16 „Jeżeli sąd nie znajduje podstaw do uwzględnienia wniosku, o którym mowa w § 1, przekazuje sprawę prokuratorowi do dalszego prowadzenia”.

17 „Jeżeli postępowanie nie dostarczyło podstaw do wniesienia aktu oskarżenia, a nie zachodzą warunki określone w art. 324, umarza się śledztwo bez konieczności uprzedniego zaznajomienia z materiałami postępowania i jego zamknięcia”.

## II. NIEPOCZYTALNOŚĆ Z POWODU CHOROBY PSYCHICZNEJ LUB UPOŚLEDZENIA UMYSŁOWEGO

Ad a) Sąd umarza postępowanie z powodu niepoczytalności sprawcy i orzeka wobec niego zastosowanie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, gdy sprawca z powodu choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego miał *tempore criminis* zniesioną poczytalność, tj. nie mógł w czasie popełniania czynu zabronionego rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem. Należy tu zauważyć, że w obecnym stanie prawnym nie ma możliwości orzeczenia detencji wobec sprawcy, którego powodem niepoczytalności było inne niż choroba psychiczna lub upośledzenie umysłowe zakłócenie czynności psychicznych – por. treść art. 93g k.k.<sup>18</sup> z treścią art. 31 § 1 k.k.<sup>19</sup> Tak nie uzasadniają zastosowania środka zabezpieczającego w postaci internacji: silne emocje, toksemia, skrajne zmęczenie organizmu, zaburzenia neurohormonalne, patologiczne upojenie alkoholowe, odurzenie, także środkami psychotropowymi i narkotycznymi, hipnoza, stany halucynacji, stany pośpiączkowe i po zapaleniu opon mózgowych, zamroczenie wywołane wysoką gorączką albo na tle padaczki, odurzenie senne tudzież zakłócenia będące skutkiem chorób organicznych<sup>20</sup>.

## III. ZNA CZNA SPOŁECZNA SZKODLIWOŚĆ POPEŁNIONEGO CZYNU

Ad. b) Sąd umarza postępowanie z powodu niepoczytalności sprawcy i orzeka zastosowanie wobec niego środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym tylko wtedy, gdy sprawca popełnił czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości<sup>21</sup>.

Orzec detencję można tylko wobec sprawcy, któremu zostało zgodnie z zasadą *in dubio pro reo* (wszystkie wątpliwości należy rozstrzygać na korzyść podejrzanego) udowodnione to, że popełnił on czyn zabroniony (zbrodnię albo występkek;

---

18 „Sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym wobec sprawcy określonego w art. 93c pkt 1, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym”.

19 „Nie popełnia przestępstwa, kto, z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem”.

20 Odnosnie do tego, co należy rozumieć pod pojęciem „inne zakłócenie czynności psychicznych” użytym w art. 31 § 1 k.k., zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393, Sejm VII Kadencji, s. 38.

21 Wynika to jasno z treści przepisu art. 93b § 1 zd. 2 k.k., który mówi o ponownym popełnieniu czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości.

wykroczenie już nie), o jakiego popełnienia jest podejrzany<sup>22</sup>. Przy tym musi być to czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości.

O tym, jaki jest stopień społecznej szkodliwości danego czynu zabronionego, decydują kryteria wymienione w art. 115 § 2 k.k., a więc: rodzaj i charakter naruszonego lub zagrożonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, waga naruszonych przez sprawcę obowiązków, jak również postać zamiaru, motywacja sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia. Jak jednak wskazał Sąd Najwyższy w swoich judykatach, z powodu, iż sprawca jest tutaj niepoczytalny, odpadają tu w zasadzie postać zamiaru oraz motywacja sprawcy [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6.03.2019 r. (V KK 61/18)<sup>23</sup> i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17.12.2010 r. (V KK 383/10)<sup>24</sup>]<sup>25</sup>.

Judykatura wypracowała też szereg wytycznych pomagających ustalić znaczny stopień społecznej szkodliwości w przypadku konkretnego czynu zabronionego.

Przed wszystkim w orzecznictwie wskazano, że znaczną społeczną szkodliwością czynu zabronionego odznaczają się tylko przestępstwa poważne [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6.03.2019 r. (V KK 61/18)<sup>26</sup>; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14.03.2017 r. (IV KK 376/16)<sup>27</sup> i postanowienie Sądu Najwyższego

22 Tak też w: wyroku Sądu Najwyższego z dnia 26.09.2018 r. (IV KK 341/18): „[p]odstawowym warunkiem orzeczenia środka zabezpieczającego jest popełnienie przez sprawcę czynu zabronionego”, postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 4.01.2024 r. (III KK 410/23): „[ś]rodek taki można zatem orzec tylko wówczas gdy ustali się, że podejrzany popełnił czyn zabroniony” i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3.10.2019 r. (III KK 315/18): „stąd też możliwość zastosowania wobec danej osoby środka zabezpieczającego aktualizuje się dopiero wtedy, gdy – w oparciu o zebrane w toku postępowania dowody, oceniane zgodnie z regułami przewidzianymi w art. 7 k.p.k. i z respektowaniem wymogu z art. 410 k.p.k. – wykaże się jej sprawstwo tego zarzucanego czynu”.

23 „Należy zaakceptować twierdzenie, według którego kryterium motywacji w przypadku sprawcy niepoczytalnego nie jest miarodajne przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu. Motywacja jest wewnętrznym procesem warunkującym dążenie do określonego celu (funkcja sterująca), zdeteminowanym osobowością człowieka. Ciężkie zaburzenie struktury charakteru, będące choćby wynikiem procesów psychotycznych (psychoza schizofreniczna) musi wpływać w sposób nieuświadomiony na motywację sprawcy. Także kryterium postaci zamiaru zdaje się tracić na znaczeniu, jeśli brać pod uwagę wysuwany w piśmiennictwie pogląd o niemożności przypisania umysłowości sprawcy, który z przyczyn, o których mowa w art. 31 § 1 k.k., nie mógł rozpoznać znaczenia czynu w aspekcie ontologicznym”.

24 „Jeżeli zaś chodzi o okoliczności wymienione w art. 115 § 2 k.k., należące do strony podmiotowej czynu, a więc postać zamiaru, czy motywacja sprawcy, to w przypadku sprawcy, o którym mowa w art. 31 § 1 k.k., tracą one na znaczeniu przy ustalaniu stopnia społecznej szkodliwości czynu, z uwagi na poważne anomalie w psychice sprawcy, zaburzające proces motywacyjny tak dalece, że jego wartościowanie staje się niecelowe”.

25 Tak też D. Krakowiak, „Test” proporcjonalności środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym do wagi czynu. *Glosa do postanowienia SN z dnia 6 marca 2019 r.*, V KK 61/18, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2020/1, Lex/el. i M. Kolendowska-Matejczuk, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 17 grudnia 2010 r.*, V KK 383/10, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2011/12, Lex/el.

26 „Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym przedmiotową sprawę oczywiście akceptuje poglądy judykatury i doktryny, że «drobne» czy też «średnie» przestępstwo, ani też prawdopodobieństwo popełnienia nawet poważnego czynu zabronionego, które nie jest «wysokie», nie uzasadniają umieszczenia sprawcy w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym”.

27 „«Drobne» czy też «średnie» przestępstwo, ani też prawdopodobieństwo popełnienia nawet poważnego czynu zabronionego, które «nie jest wysokie», nie uzasadniają umieszczenia sprawcy w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym”.

z dnia 30.04.2015 r. (V KK 42/15)<sup>28]</sup><sup>29</sup>. Znacznego stopnia szkodliwości społecznej nie posiadają zaś „drobne przestępstwa” czy też nawet „średnie przestępstwa” [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6.03.2019 r. (V KK 61/18)<sup>30</sup>; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14.03.2017 r. (IV KK 376/16)<sup>31</sup> i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17.12.2010 r. (V KK 383/10)<sup>32]</sup><sup>33</sup>. Nie oznacza to jednak tego, że znaczną społeczną szkodliwość mogą mieć tylko zbrodnie, a występki już nie [zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27.09.2001 r. (II AKa 212/01)<sup>34]</sup><sup>35</sup>.

Po drugie, w judykaturze, zgodnie z utrwaloną linią orzecznictwa – kierując się zasadą proporcjonalności (współmierności), jaką można by wywodzić z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP z 1997 r.<sup>36</sup> i obecnego art. 93b § 1 zd. 1 k.k.<sup>37</sup> oraz art. 93b § 3 k.k.<sup>38</sup> – wypracowano koncepcję swego rodzaju testu, jaki powinien zastosować sąd orzekający

28 „Środek zabezpieczający określony w art. 94 § 1 k.k. (będący w swych dolegliwościach zbliżony do skutków, jakie wywołuje wykonywanie kary pozbawienia wolności) winien być stosowany wyłącznie wobec sprawców poważnych czynów zabronionych, co siłą rzeczy wiąże się z koniecznością dokonania w tym zakresie ustaleń co do znacznego stopnia społecznej szkodliwości popełnionych czynów”.

29 Tak też w doktrynie prawniczej – zob. np. M. Pyrcak-Górowska (w:) *Środki zabezpieczające. Ujęcie systemowe*, red. A. Barczak-Oplustil, M. Pyrcak-Górowska i A. Zoll, Część II, *Analiza prawnoporównawcza i dogmatyczna środków zabezpieczających*, Rozdział 14, *Środki zabezpieczające w polskim systemie prawnym de lege lata*, 6. Artykuły 93a i następne Kodeksu karnego, 6.1. Przesłanki materialnoprawne, Kraków 2021, Lex/el. wraz z literaturą tam przywołaną: „Możliwość orzeczenia detencji psychiatrycznej jest natomiast zastrzeżona wyłącznie do przypadków, gdy został popełniony poważny czyn zabroniony (...)”.

30 „Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym przedmiotową sprawę oczywiście akceptuje poglądy judykatury i doktryny, że «drobne» czy też «średnie» przestępstwo, ani też prawdopodobieństwo popełnienia nawet poważnego czynu zabronionego, które nie jest «wysokie», nie uzasadniają umieszczenia sprawcy w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym”.

31 „«Drobne» czy też «średnie» przestępstwo, ani też prawdopodobieństwo popełnienia nawet poważnego czynu zabronionego, które «nie jest wysokie», nie uzasadniają umieszczenia sprawcy w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym”.

32 „Nie uzasadnia stosowania środka z art. 94 § 1 k.k. popełnienie «drobnego» ani nawet «średniego» przestępstwa (czynu zabronionego)”.

33 Tak też w doktrynie prawniczej, zob. np. F. Cieplý (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak i K. Wiak, Warszawa 2017, s. 590 i M. Pyrcak-Górowska (w:) *Środki...* wraz z literaturą tam przywołaną: „Taka regulacja ma stanowić «tameę» dla orzekania detencji w przypadku, gdy sprawca popełnił «średni» czy «drobny» czyn zabroniony – w takim przypadku powinien zostać orzeczony środek o charakterze wolnościowym. (...) «Drobne» czy też «średnie» przestępstwo (...) nie uzasadniają umieszczenia sprawcy w zamkniętym zakładzie (...)”.

34 „Czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości, uzasadniający internowanie psychiatryczne (tzw. detencję) sprawcy o zniesionej poczytalności, nie musi być zbrodnią, bo są i występki to znamie spełniające stosownie do indywidualnych okoliczności zdarzenia. Ustalenie tego wymogu (stopnia szkodliwości) ma na celu jedynie eliminowanie od internowania sprawców czynów o mniejszej społecznej szkodliwości, choćby rokowali powrót do takich czynów w przyszłości”.

35 Tak też M. Pyrcak, *Orzekanie oraz wykonywanie detencji psychiatrycznej (art. 94 k.k.) w praktyce sądów rejonowych. Sprawozdanie z przeprowadzonych badań*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011/1, [https://www.czpk.pl/dokumenty/zeszyty/2011/zeszyt1/Pyrcak\\_M\\_Orzekanie\\_oraz\\_wykonywanie\\_detencji\\_psihchiatrycznej\\_w\\_praktyce\\_sadow\\_rejonowych-CZPKiNP-2011-z.1.pdf](https://www.czpk.pl/dokumenty/zeszyty/2011/zeszyt1/Pyrcak_M_Orzekanie_oraz_wykonywanie_detencji_psihchiatrycznej_w_praktyce_sadow_rejonowych-CZPKiNP-2011-z.1.pdf), s. 104 wraz z literaturą tam przywołaną.

36 „Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”.

37 „Sąd może orzec środek zabezpieczający, gdy jest to konieczne, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego, a inne środki prawne określone w tym kodeksie lub orzeczone na podstawie innych ustaw nie są wystarczające”.

38 „Środek zabezpieczający i sposób jego wykonywania powinien być odpowiedni do stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego, który sprawca może popełnić, oraz prawdopodobieństwa jego popełnienia, a także uwzględnić potrzeby i postępy w terapii lub terapii uzależnień. Sąd może zmienić orzeczone wobec sprawcy środek zabezpieczający lub sposób jego wykonywania, jeżeli poprzednio orzeczony środek stał się nieodpowiedni lub jego wykonywanie nie jest możliwe”.

w przedmiocie umorzenia postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i stosowania środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym. Test ten polega mianowicie na rozważeniu przez taki sąd tego, jaką karę orzekłby on, gdyby sprawca nie został uznany za niepoczytalnego. Przy tym tylko w razie, gdy karą tą byłaby kara bezwzględnego pozbawienia wolności, wolno zastosować środek zabezpieczający w postaci detencji [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14.03.2017 r. (IV KK 376/16)<sup>39</sup>; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25.05.2016 r. (IV KK 153/16)<sup>40</sup>; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9.12.2015 r. (V KK 330/15)<sup>41</sup>; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21.01.2015 r. (IV KK 320/14)<sup>42</sup> i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5.02.2009 r. (II KK 252/08)<sup>43</sup>].

Jako mające wskazywać na zasadność stosowania powyższego testu sądy podały następujące argumenty:

1) że z uwagi, iż zgodnie z art. 93d § 1 k.k.<sup>44</sup> czasu, na jaki orzeka się środek zabezpieczający w postaci pobytu w odpowiednim szpitalu psychiatrycznym, nie określa

39 „Właśnie z uwagi na zasadę proporcjonalności pozbawienia wolności do wagi czynu Sąd, przed podjęciem decyzji o zastosowaniu środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, powinien przeprowadzić swego rodzaju test przez rozważenie, jaką – gdyby nie stan niepoczytalności sprawcy czynu zabronionego – karę należałoby sprawcy, za popełnienie czynu zabronionego, wymierzyć. Tylko w przypadku, gdy nie ma wątpliwości, że właściwą karą dla takiego sprawcy (gdyby mógł ponosić odpowiedzialność karną) byłaby bezwzględna kara pozbawienia wolności, Sąd powinien podjąć decyzję o umieszczeniu go w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym. W sytuacji gdyby Sąd uznał, że karą adekwatną do wagi popełnionego czynu byłaby kara o charakterze wolnościowym, stosowanie tego środka zabezpieczającego mogą uzasadniać wyłącznie szczególne okoliczności tego czynu”.

40 „[S]ąd przed podjęciem decyzji o zastosowaniu środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym powinien przeprowadzić swoisty test przez rozważenie, jaką karę należałoby orzec sprawcy za popełnienie tego czynu, gdyby nie stan niepoczytalności (...)”.

41 „[S]ąd przed podjęciem decyzji o zastosowaniu środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, powinien przeprowadzić swego rodzaju test przez rozważenie, jaką, gdyby nie stan niepoczytalności sprawcy czynu zabronionego, karę należałoby wymierzyć sprawcy, za popełnienie takiego czynu zabronionego. Tylko w przypadku, gdy nie ma wątpliwości, że właściwą karą dla takiego sprawcy, za popełnienie zarzucanego mu czynu (gdyby mógł ponosić odpowiedzialność karną) byłaby bezwzględna kara pozbawienia wolności, sąd powinien podjąć decyzję o umieszczeniu takiej osoby w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym. Natomiast w sytuacji gdyby sąd uznał, że karą adekwatną do wagi popełnionego czynu byłaby kara o charakterze wolnościowym, stosowanie tego środka zabezpieczającego mogą uzasadniać wyłącznie szczególne okoliczności tego czynu”.

42 „Z uwagi na określoną w art. 94 § 1 k.k. zasadę proporcjonalności pozbawienia wolności do wagi czynu, sąd przed podjęciem decyzji o zastosowaniu środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, powinien przeprowadzić swego rodzaju test przez rozważenie, jaką, gdyby nie stan niepoczytalności sprawcy czynu zabronionego, karę należałoby wymierzyć sprawcy, za popełnienie takiego czynu zabronionego. Tylko w przypadku, gdy nie ma wątpliwości, że właściwą karą dla takiego sprawcy, za popełnienie zarzucanego mu czynu (gdyby mógł ponosić odpowiedzialność karną) byłaby bezwzględna kara pozbawienia wolności, sąd powinien podjąć decyzję o umieszczeniu takiej osoby w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym. Natomiast w sytuacji gdyby sąd uznał, że karą adekwatną do wagi popełnionego czynu byłaby kara o charakterze wolnościowym, stosowanie tego środka zabezpieczającego mogą uzasadniać wyłącznie szczególne okoliczności tego czynu”.

43 „Z uwagi na zasadę proporcjonalności pozbawienia wolności do wagi czynu sąd, przed podjęciem decyzji o zastosowaniu środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, powinien przeprowadzić swego rodzaju test przez rozważenie, jaką, gdyby nie stan niepoczytalności sprawcy czynu zabronionego, karę należałoby sprawcy, za popełnienie takiego czynu zabronionego, wymierzyć. Tylko w przypadku gdy nie ma wątpliwości, że właściwą karą dla takiego sprawcy za popełnienie zarzucanego mu czynu (gdyby mógł ponosić odpowiedzialność karną) byłaby bezwzględna kara pozbawienia wolności, sąd powinien podjąć decyzję o umieszczeniu takiej osoby w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym. W sytuacji gdyby sąd uznał, że karą adekwatną do wagi popełnionego czynu byłaby kara o charakterze wolnościowym, stosowanie tego środka zabezpieczającego mogą uzasadniać wyłącznie szczególne okoliczności tego czynu”.

44 „Czasu stosowania środka zabezpieczającego nie określa się z góry”.

się z góry, zastosowanie tego środka może być bardziej dolegliwe niż orzeczenie kary pozbawienia wolności, której okres jest zawsze z góry oznaczony (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14.03.2017 r., IV KK 376/16);

2) zawartość przesłanek określonych w ustawie z dnia 19.08.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. nr 111 poz. 535 z późn. zm.), warunkujących przyjęcie osoby chorej psychicznie do szpitala psychiatrycznego bez jej zgody (gdy jej dotychczasowe zachowanie wskazuje na to, że z powodu swej choroby zagraża bezpośrednio własnemu życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób) [zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5.02.2009 r. (II KK 252/08)], która ma przewidywać możliwość właściwej reakcji na zagrożenie ze strony osób dotkniętych chorobą psychiczną [zob. wyrok Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z dnia 12.11.2014 r. (VIII K 104/14)].

W swoim postanowieniu z dnia 14.03.2017 r. (IV KK 376/16), postanowieniu z dnia 9.12.2015 r. (V KK 330/15), postanowieniu z dnia 21.01.2015 r. (IV KK 320/14) i wyroku z dnia 5.02.2009 r. (II KK 252/08) Sąd Najwyższy zostawił jednak furtkę stosowania detencji w sytuacji niespełnienia powyższego testu pod warunkiem, że uzasadniają to szczególne okoliczności czynu zabronionego<sup>45</sup>.

<sup>45</sup> Konieczność przeprowadzenia takiego testu zakwestionował ostatnio Sąd Najwyższy w swoim postanowieniu z dnia 6.03.2019 r. (V KK 61/18), stwierdzając, że: „Nieprzeprowadzenie «testu proporcjonalności» polegającego na rozważeniu, jaką karę należałoby wymierzyć sprawcy za popełnienie czynu zabronionego, gdyby nie jego stan niepoczytalności w ujęciu art. 31 § 1 k.k., w sytuacji, gdy sąd wykazał istnienie wszystkich ustawowych przesłanek orzeczenia środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym, nie stanowi naruszenia art. 93b § 3 k.k.” Przy tym skład orzekający tego sądu, ignorując utrwaloną linię orzecznictwa, pominął tu całkowicie okoliczność, iż pierwszorzędną podstawę prawną dla niezbędności przeprowadzenia takiego testu stanowi art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, a dopiero później za taką podstawę można by uznawać również art. 93b § 1 zd. 1 k.k. i art. 93b § 3 k.k., ograniczając się do konstatacji, iż: „Natomiast skrótkowo rzecz ujmując wypada zwrócić uwagę, iż zasadę proporcjonalności reguluje przepis art. 93b § 3 k.k. W przepisie tym (podobnie w art. 93g k.k.) ustawodawca nie umieścił wymogu przeprowadzania «testu» w postaci hipotetycznego prognozowania wymiaru możliwej do wymierzenia bezwzględnej kary pozbawienia wolności wobec sprawcy podejrzanego o popełnienie czynu zabronionego, co do którego rozstrzygana jest kwestia orzeczenia tytułem środka zabezpieczającego umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym. Klauzula proporcjonalności wymaga, aby środek zabezpieczający i sposób jego wykonania były adekwatne do stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego, który sprawca może popełnić, oraz ryzyka jego popełnienia. Dotyczący hipotetycznego prognozowania kary «test» został zaproponowany przez judykaturę (i zaakceptowany również w doktrynie), jako pomocnicze kryterium (wyznacznik) mające ułatwić sądowi prawidłowe ustalenie wskazanych w art. 93b § 1 i 3 k.k. niezbędnych elementów dla orzeczenia w przedmiocie środka zabezpieczającego” [zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28.11.2019 r. (III KK 416/19)]. Wspomniane orzeczenie Sądu Najwyższego spotkało się już z wyraźną dezaprobatą ze strony doktryny prawniczej – zob. D. Krakowiak, *„Test” proporcjonalności...*

Powyższy test zyskał też szeroką aprobatę przedstawicieli polskiej doktryny prawniczej<sup>46</sup> oraz polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich<sup>47</sup>. Był on też wykorzystywany przez polskie sądy *meriti* (I instancji)<sup>48</sup> i polskie sądy *ad quem* (II instancji)<sup>49</sup>.

Po trzecie, w orzecznictwie stwierdzono, że znaczny stopień społecznej szkodliwości danego czynu zabronionego oznacza stopień wyższy, aniżeli posiada „zwykły”, „typowy” czyn zabroniony [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30.04.2015 r. (V KK 42/15)<sup>50</sup> i postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12.11.2002 r.

46 Zob. np.: M. Kolendowska-Matejczuk, *Glosa...*; M. Pyrcak, *Orzekanie...*, s. 103; K. Eichstaedt (w:) K. Eichstaedt, P. Galecki i A. Depko, *Metodyka pracy biegłego psychiatry, psychologa oraz seksuologa w sprawach karnych*, Warszawa 2012, s. 145; Z. Cwiąkowski (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. A. Zoll, LEX/el. 2012, t. 1; A. Golonka, *Niepoczytalność i poczytalność ograniczona*, Warszawa 2013, s. 217; T. Sroka, *Kodeks karny. Wybór orzecznictwa*, Warszawa 2014, s. 200; J. Ciechorski, *Niedopuszczalność udzielenia przepustki podczas interwencji psychiatrycznej*, „Państwo i Prawo” 2014/6, s. 66; J.K. Gierowski i L.K. Paprzycki (w:) *System Prawa Karnego*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2015, t. 7, s. 241; J. Długosz (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. M. Królikowski i R. Zawłocki, Warszawa 2015, t. 2, s. 569; I. Zgoliński (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrżosek, Warszawa 2016, s. 56; P. Hofmański i L.K. Paprzycki (aktualizacja A. Sakowicz) (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016, s. 722; F. Cieply, *Kodeks...*, s. 590; K. Postulski, *Glosa do postanowienia z dnia 9 grudnia 2015 r.*, V KK 330/15, Lex/el. 2017; A. Wilkowska-Plóciennik (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. R. Stefańskiego, Warszawa 2018, s. 643; A. Górski i M. Łuksza (w:) *System Prawa Medycznego*, red. L. Bosek i A. Wnukiewicz-Kozłowska, Legalis 2018, t. 2, Nb. 78; D. Krakowiak, *Sprawca niepoczytalny w procesie karnym*, Łódź 2018, s. 44. Por. jednak, mających zdanie odmienne, N. Kłaczyńska (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, komentarz do art. 93g, LEX/el. 2012 i P. Góralski, *Środki zabezpieczające w polskim prawie karnym*, Warszawa 2015, s. 420–421.

47 Zob. *Zasady stosowania środka zabezpieczającego – argumenty prawne RPO*, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Zasady%20stosowania%20%C5%9Brodka%20zabezpieczaj%C4%85cego%20-%20argumenty%20prawne%20RPO.pdf>, s. 2.

48 Zob. np. wyrok Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z dnia 12.11.2014 r. (VIII K 104/14): „Zdaniem Sądu brak było podstaw do zastosowania wobec J. T. środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zakładzie zamkniętym. Stosownie do art. 93 k.k. jest to możliwe tylko wtedy, gdy jest niezbędne, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego związanego z jego chorobą psychiczną. Umieszczenie w zamkniętym zakładzie jest nadto możliwe, gdy sprawca w stanie niepoczytalności, o jakiej mowa w art. 31 § 1 k.k., popełnił czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości i zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, że popełni taki czyn ponownie (art. 94 § 1 k.k.). Słusznie jednak zauważył Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 5 II 2009 r. (II KK 252/08, Lex 491593), że z uwagi na zasadę proporcjonalności pozbawienia wolności do wagi czynu sąd, przed podjęciem decyzji o zastosowaniu środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, powinien przeprowadzić swego rodzaju test przez rozważenie, jaką, gdyby nie stan niepoczytalności sprawcy czynu zabronionego, karę należałoby sprawcy, za popełnienie takiego czynu zabronionego, wymierzyć. Tylko w przypadku, gdy nie ma wątpliwości, że właściwą karą dla takiego sprawcy za popełnienie zarzucanego mu czynu (gdyby mógł ponosić odpowiedzialność karną) byłaby bezwzględna kara pozbawienia wolności, sąd powinien podjąć decyzję o umieszczeniu takiej osoby w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym. W sytuacji gdyby sąd uznał, że karą adekwatną do wagi popełnionego czynu byłaby kara o charakterze wolnościowym, stosowanie tego środka zabezpieczającego mogą uzasadniać wyłącznie szczególne okoliczności tego czynu.

W okolicznościach sprawy, zdaniem Sądu Rejonowego, czyny popełnione przez oskarżonego nie cechują się znacznym stopniem społecznej szkodliwości, a nadto brak podstaw do przyjęcia, że wymierzona oskarżonemu kara, gdyby nie jego stan psychiczny, byłaby karą pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania”.

49 Zob. np. wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 10.04.2015 r. (VIII Ka 947/14): „Nie można bowiem zgodzić się ze skarżącym co do tego, iż J. T. dopuścił się zachowania o znacznym stopniu społecznej szkodliwości, co z kolei wymagałoby sięgnięcia po tak dotkliwą represję karną jaką jest izolacja oskarżonego. Sąd *meriti* bardzo słusznie zauważa, że gdyby pominać okoliczność działania sprawcy w stanie niepoczytalności, to wobec oskarżonego w żadnym razie nie zostałaby orzeczona kara pozbawienia wolności w jej bezwzględnej postaci”.

50 „Obowiązkiem Sądu odwoławczego było wyczerpujące wykazanie, dlaczego uznał, tak jak Sąd pierwszej instancji, że czyn przypisany J. C. rzeczywiście charakteryzuje się „znacznym stopniem społecznej szkodliwości”, wyższym więc, aniżeli „zwykły”, „typowy” czyn zabroniony (bo przecież nie jest tak, że wszystkie czyny objęte normami sankcjonowanymi charakteryzującą się znacznym stopniem społecznej szkodliwości)”.

(II AKz 448/02)<sup>51</sup>]. Zasada ta jednak nie odnosi się raczej do czynów zabronionych zagrożonych znaczną sankcją prawną.

Po czwarte, chcąc wyjaśnić znaczenie słowa „znaczna” w przypadku społecznej szkodliwości czynu zabronionego, w judykaturze odwołano się także do znaczenia językowego tego słowa i dokonano jego wykładni językowej, dzieląc wniosek, że stopień społecznej szkodliwości ma być tutaj z całą pewnością wyższy aniżeli średni – zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6.03.2019 r. (V KK 61/18)<sup>52</sup>.

Po piąte, jednemu z sądów okręgowych zdarzyło się uznać, że znaczna społeczna szkodliwość czynu zabronionego oznacza społeczną szkodliwość czynu w stopniu jeszcze wyższym niż wysoki [zob. postanowienie Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 25.08.2016 r. (VII Kz 359/16)].

Po szóste w orzecznictwie podkreślono również, że sąd musi uzasadnić w sposób wyczerpujący, dlaczego uznał dany czyn zabroniony za w znacznym stopniu społecznie szkodliwy. Za całkowicie niewystarczające uznać zaś tu należy samo poprzestanie na zwrocie, iż podejrzany popełnił czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30.04.2015 r. (V KK 42/15)<sup>53</sup> i postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12.11.2002 r. (II AKz 448/02)<sup>54</sup>].

Na podstawie orzecznictwa sądów powszechnych można też przyjąć – choć zawsze ustala się ją indywidualnie w stosunku do konkretnego czynu zabronionego [zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8.12.2004 r. (II KK 210/04)<sup>55</sup>; postanowienie Sądu

51 „Skoro bez wysokiej szkodliwości społecznej czynu zabronionego nie można stosować środków zapobiegawczych, to stosując je należy ocenić stopień owej szkodliwości, zatem wykazać, dlaczego uznaje się, że jest on wyższy niż w przypadku «zwykłego» przestępstwa”.

52 „W literaturze podkreśla się, że termin «znaczny» z całą pewnością wskazuje na wyższy poziom społecznej szkodliwości czynu, niż termin «nie jest znaczny». Sformułowanie «znaczny», to tyle, co «wysoki», choć jeszcze nie «bardzo wysoki» – wobec czego stopień społecznej szkodliwości ma tu być z całą pewnością wyższy, niż średni. Chodzi więc o taki czyn zabroniony, który charakteryzuje się poważnym charakterem, który nie może być uznany za błahy, czy drobny (por. Z. Cwiakalski (w:) Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I, pod red. A. Zolla, Warszawa 2012, s. 1208–1209, teza 5). Określenie «znaczny», oznacza – «dość duży pod względem liczby, ilości, natężenia; pokaźny, niemały, spory», a także – «ważny, znaczący, wyróżniający się czymś, odróżniający się, widoczny» (por. Wielki Słownik Języka Polskiego PWN, pod red. S. Dubisza i E. Sobol, Warszawa 2018, s. 926)”.

53 „Obowiązkiem Sądu odwoławczego było wyczerpujące wykazanie, dlaczego uznał, tak jak Sąd pierwszej instancji, że czyn przypisany J. C. rzeczywiście charakteryzuje się «znaczny stopniem społecznej szkodliwości» (...); w żadnym razie nie jest w tym zakresie wystarczające powołanie w uzasadnieniu orzeczenia zapisu ustawy – taki zabieg stanowi li tylko swoiste upozorowanie rozważenia przedmiotowej okoliczności (por. podobny pogląd wyrażony w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12.11.2002 r., II AKz 448/02, KZS 2002/11/9)”.

54 „Skoro bez wysokiej szkodliwości społecznej czynu zabronionego nie można stosować środków zapobiegawczych, to stosując je należy ocenić stopień owej szkodliwości, zatem wykazać, dlaczego uznaje się, że jest on wyższy niż w przypadku «zwykłego» przestępstwa. Zaniechanie tego bądź upozorowanie powtórzeniem słów ustawy nie jest wystarczające. Po pierwsze – bo nie można uchylać się od takiej oceny w kwestii doniosłej, skutkującej pozbawieniem człowieka wolności poprzez przymusowe (co więcej – bezterminowe) umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym. Po drugie – należy poddać kontroli stron przesłanki tej oceny oraz przebieg stosowanego przy tym rozumowania. Dyskrecjonalność ocen sędziowskich jest sprzeczna z prawem do odwołania się (arg. z art. 176 ust. 2 Konstytucji)”.

55 „Nie można w żadnym razie przyjąć, że na ocenę społecznej szkodliwości zarzucanego oskarżonemu czynu decydujący wpływ ma zagrożenie ustawowe. Ocena taka winna być dokonana zgodnie z wymogami art. 115 § 2 kk, tj. powinna odnosić się ściśle do okoliczności związanych z samymi czynami – z ich stronami przedmiotowymi i podmiotowymi. W żadnym wypadku nie można stwierdzić, że konkretna kategoria przestępstw (np. przeciwko zdrowiu) może być z góry uznana za kategorię społecznie szkodliwą. Ocena taka winna być dokonana zawsze indywidualnie w stosunku do konkretnego popełnionego przestępstwa”.

Najwyższego z dnia 21.02.2019 r. (V KK 54/18)<sup>56</sup>; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18.09.2020 r. (V KK 365/19)<sup>57</sup>; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24.02.2021 r. (IV KK 33/21)<sup>58</sup>; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8.07.2020 r. (V KK 500/19)<sup>59</sup> i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28.11.2019 r. (III KK 416/19)<sup>60</sup>]<sup>61</sup> – iż co do zasady nie posiadają znacznej społecznej szkodliwości:

- groźba karalna, w tym wielokrotne zagrożenie pozbawieniem życia [zob. wyrok Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z dnia 12.11.2014 r. (VIII K 104/14) i wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 10.04.2015 r. (VIII Ka 947/14)]<sup>62</sup>;

56 „W art. 115 § 2 k.k. ustawodawca wskazał, jakie elementy winny być brane pod uwagę przy dokonywaniu oceny stopnia społecznej szkodliwości każdego czynu zabronionego. Oceny takiej należy dokonywać indywidualnie co do każdego czynu wyczerpującego znamiona określone w ustawie karnej, zarówno w kontekście ustalenia, czy czyn taki jest społecznie szkodliwy w stopniu wyższym niż znikomy (art. 1 § 2 k.k.), jak i wtedy, gdy ustawa karna wiąże określone skutki z popełnieniem czynu o określonym stopniu społecznej szkodliwości (np. art. 66 § 1 k.k., art. 93b § 1 k.k.).”

57 „Ustawowe zagrożenie karą nie powinno mieć wyłącznego wpływu na ocenę społecznej szkodliwości czynu. Ocena taka powinna odnosić się ściśle do okoliczności związanych z samymi czynami – z ich stroną przedmiotową i podmiotową. W żadnym wypadku nie można z góry stwierdzić, że konkretna kategoria przestępstw może być z góry uznana za kategorię o niskim lub średnim stopniu społecznej szkodliwości”.

58 „[S]półeczna szkodliwość czynu to materialny element każdego czynu zabronionego przez ustawę karną, który decyduje o tym, czy taki czyn jest przestępstwem (art. 1 § 2 k.k.). W przepisie art. 115 § 2 k.k. ustawodawca wskazał, jakie elementy powinny być brane pod uwagę przy dokonywaniu oceny stopnia społecznej szkodliwości każdego czynu zabronionego. Oceny takiej należy dokonywać indywidualnie, w odniesieniu do każdego czynu wyczerpującego znamiona określone w ustawie karnej, zarówno w kontekście ustalenia, czy czyn taki jest społecznie szkodliwy w stopniu wyższym niż znikomy (art. 1 § 2 k.k.), jak i wtedy, gdy ustawa karna wiąże określone skutki z popełnieniem czynu o określonym stopniu społecznej szkodliwości, np. art. 93b § 1 k.k. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2019 r., V KK 54/18)”.

59 „Spółeczna szkodliwość czynu, to materialny element każdego czynu zabronionego przez ustawę karną, który decyduje o tym, czy taki czyn jest przestępstwem (art. 1 § 2 k.k.). W przepisie art. 115 § 2 k.k. ustawodawca wskazał jakie elementy winny być brane pod uwagę przy dokonywaniu oceny stopnia społecznej szkodliwości każdego czynu zabronionego. Oceny takiej należy dokonywać indywidualnie, w odniesieniu do każdego czynu wyczerpującego znamiona określone w ustawie karnej, zarówno w kontekście ustalenia, czy czyn taki jest społecznie szkodliwy w stopniu wyższym niż znikomy (art. 1 § 2 k.k.), jak i wtedy, gdy ustawa karna wiąże określone skutki z popełnieniem czynu o określonym stopniu społecznej szkodliwości, np. art. 93b § 1 k.k. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2019 r., V KK 54/18)”.

60 „Trzeba przy tym podkreślić, że ustawowe zagrożenie karą nie powinno mieć wyłącznego wpływu na ocenę społecznej szkodliwości zarzuconego oskarżonemu czynu. Jak słusznie wskazuje Sąd Najwyższy, «ocena taka powinna odnosić się ściśle do okoliczności związanych z samymi czynami – z ich stroną przedmiotową i podmiotową. W żadnym wypadku nie można z góry stwierdzić, że konkretna kategoria przestępstw może być z góry uznana za kategorię o niskim lub średnim stopniu społecznej szkodliwości. Ocena taka winna być dokonana zawsze indywidualnie w stosunku do konkretnego popełnionego przestępstwa. A zatem, o ile wysokość ustawowego zagrożenia jest pewnego rodzaju wyznacznikiem pomocnym przy ustaleniach tego stopnia, nie przesądza definitywnie o jego natężeniu» (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6.03.2019 r., V KK 61/18; por. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17.12.2010 r., V KK 383/10)”.

61 Tak też przyjmuje się w doktrynie prawniczej – zob. M. Pyrcak, *Orzekanie...*, s. 104 wraz z literaturą tam przywołaną: „Stopień społecznej szkodliwości czynu powinien być oceniany zawsze na gruncie konkretnego przypadku, przy uwzględnieniu okoliczności określonych w art. 115 § 2. Nie jest on prostą projekcją ustawowego zagrożenia sankcją przewidzianą za dany typ w ustawie karnej, która może w tym przypadku stanowić wskazówkę, ale nie powinna odgrywać roli decydującej przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu”.

62 Odmienne jednak zagrożenie z użyciem noża – zob. wyrok Sądu Rejonowego w Nowym Dworze Mazowieckim z dnia 29.09.2017 r. (II K 433/15).

- groźba karalna i uszkodzanie cudzej rzeczy [zob. wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 29 maja 2018 r. (VI Ka 418/18)]<sup>63</sup>;
- znęcanie się fizyczne i/lub psychiczne ewentualnie połączone jeszcze z grożeniem spowodowaniem obrażeń ciała i pozbawieniem życia [zob. wyrok Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z dnia 3.04.2019 r. (VI Ka 894/18); postanowienie Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 30.03.2017 r. (VII Kz 85/17)<sup>64</sup>; wyrok Sądu Rejonowego w Nowym Dworze Mazowieckim z dnia 10.04.2017 r. (II K 241/15)]<sup>65</sup>;
- znęcanie się fizycznie i psychicznie nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny [postanowienie Sądu Rejonowego Gdańsk-Południe w Gdańsku z dnia 15.09.2021 r. (II K 141/20)];
- znęcanie się nad zwierzętami [zob. treść postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28.04.2022 r. (IV KK 109/22), w którym zanonimizowano dane sądu I i II instancji, który tak orzekł];
- uszkodzenie cudzej rzeczy w postaci umyślnego użycia nieustalonego dotychczas narzędzia i uszkodzenia karoserii samochodu osobowego poprzez porysowanie powłoki lakierniczej na przedniej klapie i tylnym błotniku, powodujące straty w wysokości 668,47 zł [zob. wyrok Sądu Rejonowego w Kielcach z dnia 16.07.2021 r. (II K 1100/19)];
- uszkodzenie cudzej rzeczy poprzez uszkodzenie drzwi wejściowych do sklepu przez zabicie młotkiem trzech szyb i uszkodzenie uchwyty przy drzwiach, przez co doszło do szkody w mieniu w kwocie nie mniejszej niż 681,95 zł, i zniszczenie cudzej rzeczy poprzez zniszczenie czterech słupków przeszkodowych U-5b 600 mm II generacji o wartości 1893 zł [zob. wyrok Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z dnia 10.09.2018 r. (II K 31/18)];
- uporczywe nękanie [zob. postanowienie Sądu Rejonowego w Tychach z dnia 10.06.2022 r. (II K 985/21) i treść postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 3.10.2019 r. (III KK 315/18), w którym zanonimizowano dane sądu I i II instancji, który tak orzekł];

63 Odmienne jednak grożenie pozbawieniem życia lub zdrowia, zaciskając w tym czasie pięści, i uszkodzenie cudzej rzeczy w postaci umyślnego uszkodzenia drzwi wejściowych do pomieszczenia mieszkalnego wraz z futryną poprzez uderzanie w nie i kopanie, w wyniku czego skrzydło drzwiowe rozwarstwiło się, pękając wzdłuż krawędzi, w dolnej części powstała dziura, wyrwane zostało dolne mocowanie zawiasu, metalowa ościeżnica w dolnej części oraz na wysokości zamka została wygięta, powodując tym samym straty w wysokości 1.123,00 zł – zob. wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 29.07.2019 r. (VII Ka 612/19).

64 Znęcanie się psychicznie i fizycznie nad żoną w ten sposób, że „będąc pod wpływem alkoholu [podejrzany] wszczynał awantury w czasie których ubliżał jej słowami powszechnie uznanymi za obelżywe i poniżające, uderzał pięściami i różnymi przedmiotami jak krzesło, garnki, drewno oraz groził pozbawieniem życia wymachując w kierunku pokrzywdzonej siekierą”.

65 Odmienne jednak znęcanie się nad żoną – zob. postanowienie z 12.05.2020 r. Sąd Rejonowy Poznań–Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu (III K 1114/19).

- uporczywe nękanie aż trzech osób i uszkodzenie cudzej rzeczy [zob. postanowienie Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z dnia 17.04.2023 r. (V K 934/22)];
- kradzież rozbójnicza [zob. postanowienie Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 25.08.2016 r. (VII Kz 359/16)];
- fałszywe oskarżenie i fałszywe zawiadomienie o przestępstwie [zob. wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 18.06.2019 r. (VI Ka 321/19)];
- niedostosowanie się do polecenia zatrzymania pojazdu mechanicznego [zob. wyrok Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z dnia 5.11.2018 r. (II K 202/18)].

Jeśli chodzi natomiast o judykaty Sądu Najwyższego, to sąd ten przychylił się do kasacji, uznając je za wniesione w sprawach o czyny zabronione niemające znacznej społecznej szkodliwości w przypadku następujących czynów zabronionych:

- groźba karalna, w tym uszkodzenia ciała i pozbawienia życia [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27.03.2019 r. (II KK 46/19); postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14.03.2017 r. (IV KK 376/16) i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8.07.2020 r. (V KK 500/19)]<sup>66</sup>;
- uporczywe nękanie [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18.05.2022 r. (III KK 57/22); postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3.10.2019 r. (III KK 315/18) i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8.07.2020 r. (V KK 500/19)]<sup>67</sup>;
- znęcanie [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21.02.2019 r. (V KK 54/18)]<sup>68</sup>;

66 Odmienne jednak groźby karalne podczas rozmowy telefonicznej trwałego okaleczenia, ocenione przez sąd II instancji, biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy, jako zasługujące na karę pozbawienia wolności o charakterze bezwzględnym, gdyby podejrzany był poczytalny – zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12.06.2024 r. (III KK 105/24). Odmienne też groźba karalna plus opinia biegłych, wskazująca na to, że sprawca może przystąpić do jej realizacji oraz że leczenie sprawcy na tym etapie nie może mieć charakteru dobrowolnego, czy nawet ambulatoryjnego, gdyż nie ma on poczucia choroby, a tym samym potrzeby leczenia – zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24.10.2019 r. (IV KK 549/19).

67 Odmienne jednak groźba karalna plus uporczywe nękanie – zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28.11.2019 r. (III KK 416/19). Odmienne też uporczywe nękanie plus zmuszenie do określonego zachowania – zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5.12.2017 r. (III KK 325/17).

68 Odmienne jednak znęcanie się przebiegające w ten sposób, że podejrzany „będąc trzeźwym, jak i pod wpływem alkoholu, wszczywał awantury domowe, podczas których wyzywał pokrzywdzoną słowami wulgarnymi, zakłócał jej spoczynek nocny, poniżał ją i wielokrotnie groził pokrzywdzonej pozbawieniem życia i uszkodzeniem ciała często trzymając w ręce nóż kuchenny, groził popełnieniem samobójstwa wybudzając w zagrożonej obawę że groźby te zostaną spełnione, pomawiał pokrzywdzoną o zdrady, śledził ją i kontrolował, a nadto znęcał się fizycznie poprzez uderzanie jej otwartą dłońią w twarz, szarpał za włosy, ręce i ubranie, popychał z taką siłą, że upadała na podłogę, a następnie kopał ją obutymi nogami po całym ciele” – zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19.10.2022 r. (V KK 215/22). Odmienne też znęcanie się psychiczne nad swoją synową, synem oraz małoletnimi wnuczkami w ten sposób, że podejrzany „wszczywał awantury domowe w trakcie których naruszał ich godność osobistą wyzywając słowami wulgarnymi, niepokoił złośliwym hałasowaniem, zakłócał spoczynek nocny, celem wywołania u pokrzywdzonych lęku o życie i zdrowie trzymał za swoim łóżkiem niebezpieczne narzędzia w postaci noża i siekiery, małoletnie wnuczki straszył duchami, groził pokrzywdzonym wyrzuceniem z domu, wypowiadał w miejscach publicznych obelgi pod ich adresem, celem poniżenia [synowej] w miejscowym środowisku pomawiał ją, że dodaje trucizny do jego posiłków oraz groził jej pozbawieniem życia” – zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15.02.2018 r. (II KK 14/18).

- spowodowanie lekkiego uszczerbku na zdrowiu w postaci szarpania rękami za włosy, kilkukrotnego uderzania rękami w skroń oraz drapania w skroń paznokciami [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22.09.2021 r. (V KK 112/21)];
- kradzież roweru górskiego o wartości 400 zł oraz kradzież kawy o wartości 337,90 zł w warunkach powrotu do przestępstwa [zob. odpowiednio postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27.02.2019 r. (III KK 772/18) i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25.05.2016 r. (IV KK 153/16)];
- prawdopodobnie kradzież energii elektrycznej na kwotę: 307,93 zł [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17.12.2010 r. (V KK 383/10)];
- znieważenie funkcjonariusza publicznego [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4.01.2024 r. (III KK 410/23) i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24.02.2021 r. (IV KK 33/21)]<sup>69</sup>;
- zniewaga [postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8.07.2020 r. (V KK 500/19)]<sup>70</sup>.

W doktrynie prawniczej podnosi się również, że w przypadku popełnienia przez sprawcę większej liczby czynów zabronionych niż jeden nie sumuje się społecznej szkodliwości tych czynów, nawet jeśli łącznie ich społeczna szkodliwość byłaby znaczna<sup>71</sup>.

#### IV. ZASADA KONIECZNOŚCI (*ULTIMA RATIO*)

Ad. c) Sąd umarza postępowanie z powodu niepoczytalności sprawcy i orzeka zastosowanie wobec niego środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym tylko wtedy, gdy jest to konieczne dla zapobieżenia ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości. Niewątpliwie przesłanka ta nie jest spełniona, ilekroć do zapobieżenia popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości

69 Odmienne jednak w przypadku naruszenia nietykalności cielesnej funkcjonariusza publicznego – zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2024 r. (II KK 180/24).

70 Odmienne: seksualne wykorzystanie bezradności, seksualne wykorzystanie małoletniego i prezentowanie małoletniemu treści pornograficznych; uszkodzenie cudzej rzeczy stwarzające strach u sąsiadów; uszkodzenie cudzej rzeczy wiatrówką; usiłowanie zabójstwa – zob. odpowiednio postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20.02.2024 r. (IV KK 573/23); postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22.06.2022 r. (III KK 228/22) („[o] znacznym stopniu społecznej szkodliwości czynu podejrzanego zadecydował sposób działania i rodzaj naruszonych dóbr, tj. uszkodzenie mienia sąsiadów pod wpływem doznań psychotycznych [; sąsiedzi boją się podejrzanego, gdyż jego zachowanie cechuje nieprzewidywalność i nieuzasadniona agresja. Jak zaś wyjaśniał sam podejrzany, nie panuje on nad swoimi emocjami, często bywa zderowany, odczuwając impuls do zrobienia komuś krzywdy]”); postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24.09.2021 r. (II KK 409/21) („[p]rzypomnieć należy, że czyn zarzucony podejrzanemu nie miał charakteru błędnego, ale polegał na kilkukrotnym zniszczeniu mienia z posłużeniem się wiatrówką, a więc przedmiotem z założenia niebezpiecznym dla zdrowia, mogącym spowodować obrażenia ciała o różnym stopniu ciężkości [; dodatkowo czyn popełniono w budynku mieszkalnym, gdzie z założenia mieszkańcy powinni czuć się bezpiecznie, zaś celem sprawcy były drzwi i okna, a więc miejsca, w których należało liczyć się z obecnością człowieka]”); postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23.10.2019 r. (II KK 113/19).

71 M. Pyrcak, *Orzekanie...*, s. 104–105.

wystarczające jest leczenie w warunkach ambulatoryjnych<sup>72</sup>. Jak słusznie zauważa polski Rzecznik Praw Obywatelskich, „[u]mieszczenie w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym dopuszczalne jest jedynie wówczas, gdy wykluczona zostanie możliwość wyleczenia sprawcy czynu [zabronionego] popełnionego w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1 k.k. w sposób niewymagający tak drastycznego ograniczenia jego wolności”<sup>73</sup>. Należy dodać, że dotyczy to zwłaszcza sytuacji, w jakich sprawca już się leczy (przy czym ze względów dowodowych najlepiej, jak lek podawany jest w formie iniekcji, w tym mogą być one o przedłużonym uwalnianiu, i podejrzany ma dowody jego podania w postaci zaświadczeń wystawionych przez pielęgniarkę wykonującą zastrzyki). Ponadto powinno się liczyć tutaj również to, że sprawca w formie pisma procesowego poweźmie zobowiązanie do dalszego leczenia; przy czym zobowiązanie to powinno być wiarygodne i przekonujące<sup>74</sup>, do czego przydatne jest jego uzasadnienie.

Jak wskazuje Małgorzata Pyrcak, istotne są tu także inne aktualne i przyszłe uwarunkowania środowiskowe sprawcy, które mogą wpłynąć na to, że orzeczenie detencji nie jest konieczne, jak np. to, że w danym przypadku do zapobieżenia popełnieniu czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości będzie wystarczająca opieka nad sprawcą ze strony rodziny<sup>75</sup>.

Jako dość specyficzną należy potraktować natomiast tezę, iż za wystarczające może zostać uznane tutaj leczenie na oddziale zamkniętym za zgodą sprawcy w trybie art. 21, 23 i 29 ustawy z dnia 19.08.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z 1994 r. nr 111 poz. 535 z późn. zm.)<sup>76</sup>. Po pierwsze, do umieszczenia sprawcy w tym trybie w oddziale zamkniętym niepotrzebny jest wyrok sądu, a wystarczy zgłoszenie na numer alarmowy. Po drugie – choć z uwagi na termin jego zakończenia tudzież ewentualną możliwość wyboru zakładu psychiatrycznego – takie rozwiązanie może okazać się bardziej korzystne dla sprawcy, brak jest podstawy prawnej dla jego orzeczenia przez sąd, nawet gdy podejrzany wystąpi z wnioskiem o wydanie takiego sądowego rozstrzygnięcia. *Mutatis mutandis* to samo dotyczy leczenia na oddziale zamkniętym za zgodą sprawcy w trybie art. 22 ustawy z dnia 19.08.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z 1994 r. nr 111 poz. 535 z późn. zm.).

72 Zob. np. M. Pyrcak, *Orzekanie...*, s. 102–103: „Środek zabezpieczający można zatem orzec tylko wtedy, gdy jest to konieczne, gdyż inne środki nie są w stanie zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego. W szczególności należy rozstrzygnąć, czy nie ma innego środka pozwalającego na osiągnięcie zamierzonego celu, np. poddanie sprawcy leczeniu ambulatoryjnemu”. Por. też M. Pyrcak-Górowska, *Detencja psychiatryczna orzekana jako środek zabezpieczający w świetle badań aktowych*, Rozdział II, *Model orzekania oraz wykonywania detencji psychiatrycznej w świetle obowiązujących regulacji prawnych, poglądów doktryny i orzecznictwa*, 1. *Materiałnoprawne aspekty orzekania detencji psychiatrycznej*, 1.4. *Zasada niezbędności (ultima ratio) orzekania detencji psychiatrycznej*, Lex/el. 2017: „Oceniając konieczność zastosowania detencji psychiatrycznej, sąd powinien także wziąć pod uwagę aktualne i przyszłe uwarunkowania środowiskowe sprawcy – to, czy w konkretnej sprawie nie będzie wystarczając[e] np. (...) podjęcie dobrowolnego leczenia w warunkach ambulatoryjnych (...)”.

73 *Zasady...*, s. 3.

74 Zob. M. Pyrcak-Górowska, *Detencja...* wraz z literaturą tam przytoczoną.

75 M. Pyrcak-Górowska, *Detencja...*

76 Taką tezę stawia M. Pyrcak, *Orzekanie...*, s. 103.

Przy tym z treści przepisu art. 93b § 1 zd. 2 k.k., który mówi o ponownym popełnieniu czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości, jasno wynika, że zarówno czyn zabroniony już popełniony przez sprawcę, jak i czyn zabroniony, jakiego popełnienie przez sprawcę w przyszłości się prognozuje, muszą być czynami zabronionymi o znacznej społecznej szkodliwości [zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27.07.2023 r. (III KK 338/23)<sup>77</sup>, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22.06.2022 r. (I KK 221/22)<sup>78</sup>, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22.09.2021 r. (V KK 112/21)<sup>79</sup>, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4.08.2021 r. (II KK 292/21)<sup>80</sup> i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8.07.2020 r. (V KK 500/19)<sup>81</sup>]. Czyn zabroniony prognozowany nie musi być tu jednak taki sam, ani podobny do czynu zabronionego popełnionego<sup>82</sup>.

Ponieważ o konieczności orzeczenia detencji stanowi art. 93b § 1 zd. 2 k.k., kwestia ta obligatoryjnie poruszana jest w opinii biegłych psychiatrów, a także – jak należy przyjąć – opinii psychologa. Zgodnie z art. 202 § 5 k.p.k. opinia biegłych powinna zawierać stwierdzenia dotyczące zarówno poczytalności oskarżonego w chwili popełnienia zarzucanego mu czynu, jak i jego aktualnego stanu zdrowia psychicznego, a zwłaszcza wskazanie, czy stan ten pozwala oskarżonemu na udział w postępowaniu i na prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny, a w razie potrzeby także stwierdzenia co do okoliczności wymienionych w art. 93b Kodeksu karnego (odnośnie do wymogów, jakie muszą spełniać opinie biegłych, zobacz punkt następny).

Trzeba jednak pamiętać, że zgodnie z postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 18.05.2023 r. (III KK 115/23): „[z]awarte w art. 93a k.k. w zw. z art. 93g k.k. kryterium

77 „Zgodnie z treścią przepisów art. 93b § 1 zd. 2 oraz art. 93g § 1 k.k. stopień szkodliwości społecznej czynów jest jednym z elementów nie tylko istotnych, ale wręcz decydujących o orzeczeniu środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym (klauzula proporcjonalności). Jego natężenie musi być znaczne i nie ulega wątpliwości, że warunek ten dotyczy zarówno czynów, których podejrzany się dopuścił, inicjując tym samym postępowanie karne, jak również czynów prognozowanych, których niebezpieczeństwo popełnienia determinuje konieczność zastosowania środka zabezpieczającego o charakterze izolacyjnym”.

78 „Znacznym stopniem społecznej szkodliwości (art. 93b § 1 k.k.) powinny charakteryzować się zarówno prognozowany czyn zabroniony, jak też czyn zabroniony już popełniony”.

79 „Posłużenie się w przepisie art. 93b § 1 k.k. zwrotem «ponownie» uzasadnia pogląd, że zarówno popełniony już czyn zabroniony, jak i prognozowany powinny charakteryzować się znacznym stopniem społecznej szkodliwości”.

80 „[Z]godnie z treścią przepisów art. 93b § 1 zd. 2 oraz art. 93g § 1 k.k. stopień szkodliwości społecznej czynów jest jednym z elementów nie tylko istotnych, ale wręcz decydujących o orzeczeniu środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym (klauzula proporcjonalności). Jego natężenie musi być znaczne i nie ulega wątpliwości, że warunek ten dotyczy zarówno czynów, których podejrzany się dopuścił, inicjując tym samym postępowanie karne, jak również czynów prognozowanych, których niebezpieczeństwo popełnienia determinuje konieczność zastosowania środka zabezpieczającego o charakterze izolacyjnym”.

81 „[C]o wynika z treści przepisów art. 93b § 1 zd. drugie k.k. i art. 93g § 1 k.k., o dopuszczalności zastosowania tego izolacyjnego środka zabezpieczającego przesądza nie tylko samo wysokie prawdopodobieństwo popełnienia ponownego czynu zabronionego o znacznej szkodliwości społecznej, oparte o przesłanki medyczne, do których odwołuje się Sąd odwoławczy, ale także znaczna społeczna szkodliwość takiego czynu, odnoszona do czynu zarzucanego sprawcy. W orzecznictwie i piśmiennictwie zgodnie przyjmuje się bowiem, że użyte w art. 93b § 1 zd. drugie k.k. określenie «ponownie» oznacza, iż znacznym stopniem społecznej szkodliwości powinny charakteryzować się zarówno prognozowany czyn zabroniony, jak też czyn zabroniony już popełniony (zob. A. Barczak-Oplustil (w.): W. Wróbel (red.), A. Zoll (red.), Kodeks Karny. Część ogólna. Tom I. Część II. Komentarz do art. 52–116, wyd. V; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2019 r., V KK 237/19)”.

82 Odnośnie do wątpliwości interpretacyjnych na tle poprzedniej regulacji prawnej zob. w tym względzie M. Pyrcak, *Orzekanie...*, s. 105.

proporcjonalności i subsydiarności ma charakter normatywny i ocena w tym zakresie jest domeną sądu, a nie biegłych. Jeżeli biegli wskazują, że z punktu widzenia medycznego leczenie w zakładzie zamkniętym jest najlepszą dla pacjenta ścieżką, nie oznacza to automatycznie, że jest to ścieżka jedyna. W tym obszarze oceny medyczne mogą w sposób oczywisty nie przystawać do standardów prawnych. Nie jest niczym szczególnym, że dla lekarza najwygodniejszą sytuacją jest jak największa kontrola nad pacjentem z chorobą psychiczną i możliwość ciągłej diagnozy i kontroli leczenia. Nie oznacza to jednak, że z góry skreślić należy ambulatoryjne formy leczenia. Stanowisko takie stałoby zresztą wprost w sprzeczności z uregulowaniami rozdziału X KK”.

## V. PROGNOZA KRYMINOLOGICZNA

Ad. d) Sąd umarza postępowanie z powodu niepoczytalności sprawcy i orzeka zastosowanie wobec niego środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym tylko wtedy, gdy istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że sprawca popełni po raz kolejny czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym. Przy tym wskazuje się tu czasem, że prawdopodobieństwo to powinno właściwie graniczyć z pewnością<sup>83</sup>.

Na temat tego, czy występuje wysokie prawdopodobieństwo, że sprawca popełni ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym, zwyczajowo – choć nie wynika to z art. 202 § 5 k.p.k.<sup>84</sup>, który mówi o tym, że przedmiotem ich opinii są okoliczności wymienione w art. 93b k.k., a nie art. 93g § 1 k.k. – wypowiadają się biegli psychiatrzy w swojej opinii (opinii sądowo-psychiatrycznej) oraz – jak należy przyjąć – biegły psycholog w swojej opinii (opinii sądowo-psychologicznej)<sup>85</sup>.

83 Zob. M. Pyrcak, *Orzekanie...*, s. 108 wraz z literaturą tam przywołaną.

84 „Opinia biegłych powinna zawierać stwierdzenia dotyczące zarówno poczytalności oskarżonego w chwili popełnienia zarzucanego mu czynu, jak i jego aktualnego stanu zdrowia psychicznego, a zwłaszcza wskazanie, czy stan ten pozwala oskarżonemu na udział w postępowaniu i na prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny, a w razie potrzeby także stwierdzenia co do okoliczności wymienionych w art. 93b Kodeksu karnego”.

85 Zob. art. 354a § 1 i 2 k.p.k.: „Przed orzeczeniem środka zabezpieczającego, o którym mowa w art. 93a § 1 Kodeksu karnego, albo nakazu lub zakazów, o których mowa w art. 39 pkt 2–3 Kodeksu karnego, orzeczonych tytułem środka zabezpieczającego, sąd wysłuchuje: 1) biegłego psychologa; 2) w sprawach osób niepoczytalnych, o ograniczonej poczytalności lub z zaburzeniami osobowości albo gdy sąd uzna to za wskazane – ponadto biegłych lekarzy psychiatrów; 3) w sprawach osób z zaburzeniami preferencji seksualnych – biegłych wskazanych w pkt 1 i 2 oraz biegłego lekarza seksuologa lub biegłego psychologa seksuologa. W sprawach osób uzależnionych można również wysłuchać biegłego w przedmiocie uzależnienia”. „Jeżeli sprawca, wobec którego istnieją podstawy do orzeczenia terapii lub terapii uzależnień, wyraża zgodę na taką terapię lub terapię uzależnień, przepisu § 1 nie stosuje się; sąd może jednak, jeżeli uzna to za wskazane, wysłuchać jednego lub więcej biegłych wskazanych w tym przepisie”.

W orzecznictwie podnosi się, co znajduje pewne oparcie w art. 201 k.p.k.<sup>86</sup>, że opinie te nie mogą być niepełne lub niejasne i nie może zachodzić sprzeczność w nich samych lub między nimi [zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6.07.2022 r. (IV KK 94/22)]<sup>87</sup>.

Powyższe oznacza, że po pierwsze – z uwagi na wymóg pełności (kompletności) – muszą one zawierać odpowiedzi na wszystkie pytania zawarte w postanowieniu o powołaniu dowodu z opinii biegłego<sup>88</sup>. Po drugie, nie mogą one składać się tylko z wniosków (konkluzji), bez przedstawienia przesłanek, na podstawie których biegły te wnioski sformułował<sup>89</sup>. Po trzecie, muszą one mieścić w sobie uzasadnienie wyrażonych w nich ocen i poglądów<sup>90</sup>. Po czwarte, powinny one uwzględniać ujawnione w toku postępowania dowody<sup>91</sup>. Po piąte, mają one zawierać pełne (kompletne) sprawozdanie z przebiegu badań przeprowadzonych przez biegłego<sup>92</sup>.

86 „Jeżeli opinia jest niepełna lub niejasna albo gdy zachodzi sprzeczność w samej opinii lub między różnymi opiniami w tej samej sprawie, można wezwać ponownie tych samych biegłych lub powołać innych”.

87 „Zgodnie z treścią art. 93g § 1 k.k. sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym wobec sprawcy, co do którego umorzono postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym. Niepoczytalność sprawcy musi być jednak ustalona w sposób pewny i wynikać z opinii biegłych, którym nie można postawić zarzutów wymienionych w art. 201 k.p.k., przede wszystkim zaś zarzutu niepełności”.

88 Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20.04.2016 r. (III KK 132/16) i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26.03.2008 r. (II KK 19/08): „Opinię uważa się za niepełną przede wszystkim wtedy, gdy nie zawiera ona odpowiedzi na wszystkie pytania zawarte w postanowieniu o powołaniu dowodu z opinii biegłego”. Zob. też postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 18.02.2009 r. w Krakowie (II Aka 1/09), „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2009/3, poz. 31; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 23.09.2016 r. (II Aka 253/16 44); wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 27.07.2016 r. (II Aka 170/16 45); wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4.03.2016 r. (II Aka 500/15 46); wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 14.10.2008 r. (II Aka 133/08, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2008/11, poz. 58; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 18.10.2017 r. (II Aka 165/17), niepublikowany; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 26.11.2015 r. (II Aka 197/15) i wyrok Sądu Okręgowego w Opolu z dnia 25.09.2013 r. (VII Ka 565/13).

89 Zob. wyrok Sądu Najwyższego z 12.03.1979 r. (I KR 27/79), OSNPG 1979/10, poz. 138; wyrok Sądu Najwyższego z 30.09.1982 r. (I KR 228/82), OSNPG 1983/4, poz. 47; wyrok Sądu Najwyższego z 13.10.1998 r. (II KKN 225/99), „Prokuratura i Prawo” 1999/3, poz. 13; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26.03.2008 r. (II KK 19/08); postanowienie Sądu Najwyższego z 20.04.2016 r. (III KK 132/16); wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 15.07.2016 r. (II Aka 169/16); postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20.04.2016 r. (III KK 132/16)).

90 Zob. wyrok Sądu Najwyższego z 1.11.1975 r. (Z 24/75), OSNKW 1975/12, poz. 172; wyrok Sądu Najwyższego z 16.07.1997 r. (II KKN 231/06), „Prokuratura i Prawo” 1998/1, poz. 12; postanowienie Sądu Najwyższego z 22.10.2015 r. (III KK 239/15); wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 14.12.2017 r. (II Aka 355/17); wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 29.11.2017 r. (II Aka 379/17); wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 18.02.2016 r. (II Aka 2/16); wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 26.08.2015 r. (II Aka 196/15); wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 7.05.2015 r. (II Aka 64/15); wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 18.12.2014 r. (II Aka 152/14); postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 17.12.2014 r. (II AKz 453/14); wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 7.03.2013 r. (II Aka 30/13).

91 Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20.04.2016 r. (III KK 132/16) i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26.03.2008 r. (II KK 19/08). Zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14.09.2005 r. (IV KK 158/05), OSNwSK 2005, poz. 1658; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9.05.1988 r. (II KR 96/88), OSNKW 1988/9–10, poz. 72 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24.01.1986 r. (IV KR 355/85), OSNPG 1987/3, poz. 37.

92 Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20.04.2016 r. (III KK 132/16) i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26.03.2008 r. (II KK 19/08). Tak też Cz. P. Kłak, *Niepełna opinia biegłego w polskim procesie karnym*, „Prawo i Więź” 2020/2, s. 78: „Z całą pewnością niepełna to opinia, która nie zawiera kompletnego sprawozdania z przeprowadzonych przez biegłych badań”. Por. jednak wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 9.10.2013 r. (II Aka 291/13): „Opinia biegłych może być uznana za niepełną także wtedy, gdy nie zawiera kompletnego sprawozdania z przeprowadzonych przez biegłych badań”.

Po szóste – przez wzgląd na wymóg jasności – zamieszczone w nich wywody biegłego muszą być zrozumiałe<sup>93</sup>. W szczególności ich sformułowanie powinno pozwalać na zrozumienie wyrażonych w nich ocen i poglądów<sup>94</sup> i zawierać tychże uzasadnienie i sposób dochodzenia do nich<sup>95</sup>, a także dawać możliwość ustalenia tego, w jaki sposób biegły doszedł do końcowych wniosków<sup>96</sup>, w tym argumentacja przedstawiona przez biegłego nie może być tu niezrozumiała, przez co powodować niemożność poznania tego, w jaki sposób biegły postawił wnioski końcowe<sup>97</sup>. Wywody i wnioski biegłego, by jego opinia była jasna, muszą być też logiczne<sup>98</sup> i spójne.

Po siódme – poza wymogiem pełności i jasności – opinia biegłych psychiatrów i biegłego psychologa ma być też *primo* stanowcza<sup>99</sup>, *secundo* opinie te mają być też weryfikowalne co do sposobu, w jaki biegli sformułowali w niej końcowe wnioski<sup>100</sup>.

Po ósme – z racji wymogu wewnętrznej niesprzeczności – ujęte w tych opiniach wnioski biegłego nie mogą się wzajemnie wykluczać lub nie przystawać do wyników przeprowadzanych badań<sup>101</sup>.

Po dziewiąte, opinia sądowo-psychiatryczna i opinia sądowo-psychologiczna nie mogą być też nierzetelne, w sensie iż ich wnioski, argumenty i podstawy nie mogą dawać się podważyć. Przy tym takim środkiem dowodowym pozwalającym na tychże podważenie jest zaświadczenie i zeznanie lekarza prowadzącego, u którego leczy się podejrzany, oraz ewentualnie opinia prywatna zamówiona u osoby posiadającej

93 Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26.03.2008 r. (II KK 19/08).

94 Zob. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 17.12.2014 r. (II AKz 453/14); wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 7.03.2013 r. (II AKa 30/13); wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 18.12.2014 r. (II AKa 152/14); wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 26.08.2015 r. (II AKa196/15); wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 18.02.2016 r. (II AKa 2/16); wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 29.11.2017 r. (II AKa 379/17); wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 14.12.2017 r. (II AKa 355/17); postanowienie Sądu Najwyższego z 22.10.2015 r. (III KK 239/15); wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 15.07.2016 r. (II AKa 169/16).

95 *Ibidem*.

96 Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26.03.2008 r. (II KK 19/08).

97 Zob. postanowienie Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 31.08.2017 r. (VII Kz 360/17).

98 Zob. postanowienie Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 31.08.2017 r. (VII Kz 360/17); wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 8.04.2019 r. (II AKa 119/18) i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26.03.2008 r. (II KK 19/08).

99 Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 8.04.2019 r. (II AKa 119/18).

100 Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 8.04.2019 r. (II AKa 119/18).

101 Zob. postanowienie Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 31.08.2017 r. (VII Kz 360/17) i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26.03.2008 r. (II KK 19/08).

wiadomości specjalne z zakresu psychiatrii/psychologii. Osoba ta może być, ale nie musi, wpisana na listę biegłych sądowych<sup>102</sup>.

W kontekście orzekania o detencji szczególnie istotne jest tu postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12.02.2015 r. (II AKZw 1490/14), w którym sąd ten oznajmił, iż: „Opinia biegłych psychiatrów jest niepełna, bo nie podaje, na jakiej podstawie biegli twierdzą, że w dalszym ciągu prawdopodobne jest popełnienie przez internowanego czynu zabronionego i to czynu o wysokim stopniu społecznej szkodliwości, a poprzestaje na stwierdzeniu, że internowany nadal cierpi na schizofrenię paranoidalną”. Z postanowienia tego należy bowiem wnioskować *per analogiam*, że oczywiście niewystarczające jest stwierdzenie w opinii biegłych psychiatrów i biegłego psychologa, że w przypadku danego sprawcy wysoce prawdopodobne jest popełnienie czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości. Tezę tę/wniosek ten biegli muszą bowiem uzasadnić, podając jej/jego podstawy i argumentację za nią/nim przemawiającą w sposób stanowczy, logiczny i spójny.

Zgodnie z orzecznictwem – choć je same uznaje się za niezbędne – sąd przy formułowaniu prognozy kryminologicznej nie ogranicza się też do opinii biegłych. Według postanowienia Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18.04.2001 r. (II AKz 180/01): „[d]la prawidłowej oceny stopnia prawdopodobieństwa popełnienia przez sprawcę ponownie czynu zabronionego o znacznym stopniu społecznej szkodliwości, niezbędnym jest, poza specjalistyczną opinią biegłych lekarzy psychiatrów, wypowiadających się w tej kwestii, także dokonanie analizy tego prawdopodobieństwa z uwzględnieniem dotychczasowej linii życia sprawcy, jego uprzedniej karalności oraz obecnej sytuacji życiowej, połączonej z prognozowaniem możliwości zaistnienia okoliczności i warunków sprzyjających zaprzestaniu leczenia i ewentualnością popełnienia przestępstwa. Zawężenie zaś oceny wyłącznie do oceny dokonanej przez lekarzy psychiatrów nie jest pełną oceną istniejącej prognozy, na którą – poza stanem zdrowia sprawcy – nakładają się także inne czynniki życiowe i społeczne”<sup>103</sup>. W myśl zaś postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15.06.2022 r. (I KK 157/22): „[p]rzepis art. 93g § 1 k.k. jednoznacznie stanowi, że warunkiem orzeczenia pobytu w zakładzie psychiatrycznym

102 Przy formułowaniu opinii prywatnej należy zwrócić uwagę na to, żeby sporządzający ją lekarz psychiatra/psycholog dysponował najlepiej takim samym materiałem lub większym niż biegli psychiatrzy/biegły psycholog oraz zaznaczył w jej treści, że jest ona wydana na użytek postępowania karnego. Por. niezbyt zasadne postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12.06.2024 r. (III KK 105/24), w jakim sąd ten umniejszył wartość opinii prywatnej, oznajmiając: „Trzeba stwierdzić, że opinia prywatna przedłożona przez podejrzanego nie stanowiła «opinii psychiatrycznej» w rozumieniu procesowym – czego zdaje się nie dostrzegać skarżący, traktując opinie biegłych powołanych przez Sąd i prywatną ekspertyzę, jako równorzędne opinie, a zatem «sprzeczne»”. Trafnie dostrzegł to Sąd odwoławczy, który podniósł: „należy pamiętać o tym, że dokument ten nie został wydany na potrzeby postępowania karnego, na podstawie jednokrotnego badania, zaś wydający go psychiatra nie dysponował tak obszernymi danymi na temat zachowania się podejrzanego, jak biegli opiniujący w niniejszej sprawie”. Należy zauważyć, że opinia prywatna może być na o wiele wyższym poziomie niż opinia sporządzona przez biegłych psychiatrów i biegłego psychologa i na równi z tamtymi podlega ona swobodnej ocenie dowodów co do jej rzetelności, kompletności i jasności oraz wewnętrznej niesprzeczności i spójności.

103 Tak też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18.05.2023 r. (III KK 115/23) i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9.12.2015 r. (V KK 330/15).

jest ustalenie, że wysokie prawdopodobieństwo ponownego popełnienia czynu zabronionego jest związane właśnie z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym. Skoro tak, to wnioskowanie o tym wysokim prawdopodobieństwie musi w głównej mierze opierać się na wiedzy specjalnej biegłych psychiatrów. Treść opinii biegłych nie powinna być jedynym czynnikiem brany przez sąd pod uwagę przy formułowaniu prognozy kryminologicznej, niewątpliwie jednak jej rola jest w tym względzie istotna. Oczywiście konstruując wspomnianą prognozę kryminologiczną, sąd powinien także wziąć pod uwagę właściwości i warunki osobiste podejrzanego, sposób życia przed popełnieniem czynu zabronionego i zachowanie się po popełnieniu. Skoro tak, to na prognozę kryminologiczną wpływ ma m.in. stopień społecznej szkodliwości czynów już popełnionych w stanie niepoczytalności, ilość tych czynów oraz wgląd oskarżonego we własną chorobę i świadomość konieczności podjęcia leczenia”<sup>104</sup>.

Przy tym – jak podnosi się w judykaturze – ważne jest tutaj to, że przy formułowaniu prognozy kryminologicznej sąd powinien rozważyć, czy prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego może być zredukowane przez leczenie nie w drodze środka zabezpieczającego [zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8.12.2004 r. (II KK 210/04)]<sup>105</sup> i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4.11.2002 r. (III KKN 269/01)<sup>106</sup>].<sup>107</sup> Takiego samego zdania jest też polski Rzecznik Praw Obywatelskich, który podaje, że w jego ocenie „nieodzownym [jest] rzetelne rozważenie przez Sąd,

104 Podobnie uważa się w doktrynie prawniczej – zob. np. I. Zgoliński (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2023, komentarz do art. 93(b), Lex/el.: „Trzeba jednak podkreślić, że do prawidłowej oceny stopnia prawdopodobieństwa popełnienia przez sprawcę ponownie czynu zabronionego o znacznym stopniu szkodliwości społecznej niezbędne jest, poza specjalistyczną opinią biegłych lekarzy psychiatrów wypowiadających się w tej kwestii, także dokonanie analizy tego prawdopodobieństwa z uwzględnieniem dotychczasowego sposobu życia sprawcy, jego uprzedniej karalności oraz obecnej sytuacji życiowej, połączonej z prognozowaniem możliwości zaistnienia okoliczności i warunków sprzyjających zaprzestaniu leczenia i ewentualnością popełnienia przestępstwa. Zawężenie zaś oceny wyłącznie do oceny dokonanej przez biegłych (m.in. lekarzy psychiatrów) nie jest pełną oceną istniejącej prognozy, na którą – poza stanem zdrowia sprawcy – nakładają się także inne czynniki życiowe i społeczne (postanowienie SA w Katowicach z 18.04.2001 r., II AKz 180/01, OSA 2001/10, poz. 64). Prognoza dotycząca prawdopodobieństwa popełnienia przez sprawcę czynu zabronionego powinna więc w swojej treści uwzględniać ustalenia związane ze stawianym sprawcy zarzutem, zebrane o nim dane osobopoznawcze (np. z wywiadu środowiskowego, opinii z zakładów karnych, ośrodków wychowawczych itp.), a także dane o stanie zdrowia psychicznego, w tym informacje z dokumentacji medycznej dotyczącej leczenia psychiatrycznego, neurologicznego lub konsultacji psychologicznych oraz wszelkich innych dokumentów mogących mieć znaczenie dla oceny stopnia prawdopodobieństwa ponownego popełnienia czynu (zob. A. Wilkowska-Płóciennik [w:] *Kodeks karny...*, red. R.A. Stefański, 2023, art. 93g)”.

105 „Sąd, stosownie do zasady proporcjonalności, wynikającej z art. 93 kk, powinien rozważyć w należyty sposób, czy prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego może być zredukowane przez leczenie nie w drodze środka zabezpieczającego”.

106 „Zarówno Sąd Rejonowy, jak i Sąd Okręgowy – wbrew zasadzie proporcjonalności wynikającej z art. 93 kk – nie rozważyły w należyty sposób, czy prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego może być zredukowane przez leczenie nie w drodze środka zabezpieczającego. Zasada ta stanowić ma tamę stosowania zamkniętego zakładu, gdy chodzi o sprawcę drobnych lub nawet średnich przestępstw, chociażby uciążliwych dla otoczenia (por. K. Buchała: System kar, środków karnych i zabezpieczających w projekcie Kodeksu karnego, PiP nr 6 z 1991 r., str. 29)”.

107 Zob. też postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12.11.2002 r. (II AKz 448/02): „Ocena stopnia prawdopodobieństwa ponownego popełnienia czynu zabronionego przez sprawcę o zniesionej poczytalności nie sprowadza się jedynie do zagadnień zdrowia psychicznego, a to perspektyw wyleczenia sprawcy, ale powinna obejmować całokształt okoliczności umożliwiających popełnienie czynu tego samego rodzaju. W przypadku wyłudzenia popełnionego na szkodę banku przy użyciu czeków wydanych sprawcy, powrotność tego sprawcy byłaby możliwa tylko w razie ponownego zawarcia z nim umowy o prowadzenie rachunku bankowego, tego zaś banki nie powinny czynić, gdy sprawca jest oszukał. Pewnego kolorytu dodaje fakt, że sprawca wyłudził siedem razy po tysiąc złotych, gdy popadł z rodziną w nędzę po utracie pracy”.

czy prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego może być zredukowane przez leczenie ambulatoryjne, a nie poprzez zastosowanie środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym<sup>108</sup>.

Za negatywną taką prognozą przemawia niechęć leczenia psychiatrycznego po stronie sprawcy. Jak stwierdził w swoim postanowieniu z dnia 6.12.2000 r. (II AKz 460/00) Sąd Apelacyjny w Krakowie: „[s]koro sprawca czynu zabronionego jest bezkrytyczny do własnych wcześniejszych doznań psychotycznych, nie dostrzega potrzeby leczenia się i nie zamierza się leczyć po zwolnieniu ze szpitala, to wysokie jest prawdopodobieństwo popełnienia przezeń czynu podobnego do tego, który jest podstawą internowania go. W takich warunkach wielce prawdopodobny jest bowiem nawrót jego choroby i z niej płynących zachowań agresywnych”.

W doktrynie prawniczej podnosi się tu również, iż „wyraźnie należy wskazać na fakt, że opinia biegłych [zwłaszcza gdy jest niekompletna, niejasna bądź nierzetelna – MK] nie wiąże sądu i podlega swobodnej ocenie dowodów na podstawie art. 7 k.p.k.”<sup>109</sup>

## VI. ZASADA SUBSYDIARNOŚCI

Ad e) Sąd umarza postępowanie z powodu niepoczytalności sprawcy i orzeka zastosowanie wobec niego środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym tylko wtedy, gdy inne środki prawne określone w Kodeksie karnym lub orzeczone na podstawie innych ustaw nie są wystarczające.

Wówczas gdy orzeczenie, na podstawie art. 93a § 1 pkt 2 k.k., terapii psychiatrycznej (sądowego zobowiązania do ambulatoryjnego leczenia farmakologicznego) jest wystarczające, by zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości, nie można orzec detencji (zob. jednak pkt VII: *Uwagi de lege ferenda*). To samo dotyczy sytuacji, w których wystarczające byłoby tu orzeczenie pozostałych środków zabezpieczających wymienionych w art. 93a § 1 k.k., a więc elektronicznej kontroli miejsca pobytu, psychoterapii i innych jeszcze terapii i terapii uzależnień, oraz nakazów i zakazów określonych w art. 39 pkt 2–3 k.k. – zob. art. 93a § 2 k.k.<sup>110</sup> i art. 99 § 1 k.k.<sup>111</sup>

108 *Zasady...*, s. 2.

109 M. Pyrcak, *Orzekanie...*, s. 108.

110 „Jeżeli ustawa tak stanowi, tytułem środka zabezpieczającego można orzec nakaz i zakazy określone w art. 39 pkt 2–3”.

111 „Jeżeli sprawca dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1, sąd może orzec tytułem środka zabezpieczającego nakaz lub zakazy wymienione w art. 39 pkt 2–3”.

## VII. UWAGI DE LEGE FERENDA

Największym mankamentem obecnej regulacji prawnej kwestii związanych z detencją (internacją) jest dzisiaj wątpliwość prawna, czy istnieje podstawa prawna do orzeczenia terapii psychiatrycznej w postaci sądowego zobowiązania do brania środków farmakologicznych (leczenia ambulatoryjnego). Na przeszkodzie wydaje się stać tu art. 93f § 1 k.k., wedle którego „[s]prawca, wobec którego orzeczono terapię, ma obowiązek stawiennictwa we wskazanej przez sąd placówce w terminach wyznaczonych przez lekarza psychiatrę, seksuologa lub terapeutę i poddania się terapii farmakologicznej zmierzającej do osłabienia popędu seksualnego, psychoterapii lub psychoedukacji w celu poprawy jego funkcjonowania w społeczeństwie”. Z brzmienia tego przepisu wynika bowiem, że obecnie można zobowiązać kogoś do terapii psychiatrycznej, ale bez zobowiązania do brania środków farmakologicznych, te mogą służyć jedynie do osłabienia popędu seksualnego, a nie działania antypsychotycznego<sup>112, 113</sup>. Kierując się dobrem sprawcy i wnioskowaniem *a fortiori* (skoro wolno więcej: umieścić w zakładzie psychiatrycznym wraz z obligatoryjnym stosowaniem farmakoterapii, to tym bardziej wolno mniej: zobowiązać do samego stosowania farmakoterapii bez pozbawiania już wolności), należy jednak przyjąć, że polski sąd może orzec o przymusowym psychiatrycznym leczeniu ambulatoryjnym. Jest to jednakże możliwe tylko wtedy, gdy czyn popełniony przez sprawcę odznacza się znaczną społeczną szkodliwością i jednocześnie jest wysoce prawdopodobne, że sprawca popełni czyn o takiej społecznej szkodliwości w przyszłości. Przy tym ilekroć indywidualne dotychczasowe leczenie psychiatryczne, w tym u lekarza prywatnego, dobrze rokuje, nie wydaje się by były przeszkody, aby dalej nie odbywało się ono gdzie indziej.

112 Tak też M. Pyrcak-Górowska (w:) Środki...: „Po czwarte, ambulatoryjną terapię można orzec wprawdzie wobec każdej z kategorii sprawców, ale możliwość zobowiązania do podjęcia farmakoterapii w ramach tego środka zabezpieczającego ograniczona jest do sprawców z zaburzeniami preferencji seksualnych”. Podobnie Sąd Najwyższy w swoim postanowieniu z dnia 3.10.2019 r. (III KK 315/18): „[z]godnie z przywołanym art. 93f § 1 k.k. sprawca, wobec którego orzeczono terapię, ma obowiązek stawiennictwa we wskazanej przez sąd placówce w terminach wyznaczonych przez lekarza psychiatrę, seksuologa lub terapeutę i poddania się terapii farmakologicznej zmierzającej do osłabienia popędu seksualnego, psychoterapii lub psychoedukacji w celu poprawy jego funkcjonowania w społeczeństwie. Przepis ten zatem definiuje pojęcie terapii, która obejmuje psychoterapię lub psychoedukację w celu poprawienia funkcjonowania sprawcy w społeczeństwie oraz terapię farmakologiczną zmierzającą do osłabienia popędu seksualnego sprawcy. Co istotne, ustawodawca nie przewidział w art. 93f § 1 k.k. możliwości stosowania farmakoterapii w celu poprawy funkcjonowania sprawcy w społeczeństwie, w szczególności jako terapii wspomagającej psychoterapię i psychoedukację. Farmakoterapię stosuje się zatem, gdy jest to konieczne dla zapobiegania popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych. Cel ten farmakoterapia osiąga poprzez osłabienie popędu seksualnego sprawcy. Choć teoretycznie zatem terapia może zostać orzeczona w stosunku do każdej kategorii sprawców, o których mowa w art. 93c k.k., to jedna z jej form, jaką jest farmakoterapia – ze względu na zawężenie celu jej stosowania wprowadzone w art. 93f § 1 k.k. – może być stosowana wyłącznie wobec sprawców, o których mowa w art. 93c pkt 3 k.k.”

Zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6.11.2024 r. (IV KK 397/24); postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19.06.2019 r. (IV KK 17/19) i postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 11.09.2018 r. (II AKz 1216/18).

113 Zob. postanowienie Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 25.08.2016 r. (VII Kz 359/16), w którym sąd zamiast zgodnie z opinią biegłych psychiatrów i biegłego psychologa zobowiązać podejrzanego do regularnego leczenia psychiatrycznego (w warunkach ambulatoryjnych) zastosował wobec niego środki zabezpieczające tylko w postaci psychoterapii w warunkach ambulatoryjnych oraz terapii uzależnienia od alkoholu w warunkach ambulatoryjnych.

Przykładowymi wyrokami, w jakich orzeczono przymusową terapię psychiatryczną wraz z obowiązkiem farmakoterapii, są wyroki Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z dnia 10.09.2018 r. (II K 31/18)<sup>114</sup> oraz z dnia 5.11.2018 r. (II K 202/18)<sup>115</sup> i postanowienie Sądu Rejonowego w Jaśle z dnia 24.01.2023 r. (II K 253/22) oraz postanowienie Sądu Rejonowego w Tychach z dnia 10.06.2022 r. (II K 985/21).

Powyższe nie zmienia faktu, że w obecnym stanie prawnym powinno się zmienić treść przepisu art. 93f § 1 k.k. na: „Sprawca, wobec którego orzeczono terapię, ma obowiązek stawiennictwa we wskazanej przez sąd placówce w terminach wyznaczonych przez lekarza psychiatrę, seksuologa lub terapeutę i poddania się terapii farmakologicznej zmierzającej do zapobieżenia powstawaniu u niego stanu niepoczytalności, o którym mowa w art. 31 § 1 lub osłabienia popędu seksualnego, psychoterapii lub psychoedukacji w celu poprawy jego funkcjonowania w społeczeństwie”.

Do innych mankamentów polskiej regulacji prawnej detencji należy niejasne unormowanie prawne sytuacji, w której osoba chora psychicznie lub upośledzona umysłowo wprawi się w stan nietrzeźwości lub odurzenia powodujący wyłączenie lub ograniczenie poczytalności, które osoba ta przewidywała albo mogła przewidzieć, i w tym stanie popełni ona czyn zabroniony. Jak wynikałoby z art. 31 § 3 k.k.<sup>116</sup>, w takim przypadku osoba ta popełnia przestępstwo, mimo iż była niepoczytalna *tempore criminis*. Trzeba tu zauważyć, iż kwestia ta jest bardziej skomplikowana. Powinno się bowiem ustalić, czy sprawca chory psychicznie/upośledzony umysłowo popełnił przestępstwo z powodu choroby psychicznej/upośledzenia umysłowego czy z powodu stanu nietrzeźwości lub odurzenia powodujących wyłączenie lub ograniczenie poczytalności, które przewidywał albo mógł przewidzieć. Jeśli powodem popełnienia czynu zabronionego była nadal choroba psychiczna/upośledzenie umysłowe, wówczas art. 31 § 3 k.k. nie stosuje się. To samo – jak się wydaje – dotyczy sytuacji, w której sprawca czynu zabronionego wprawił się w stan nietrzeźwości lub odurzenia powodujący wyłączenie lub ograniczenie poczytalności, które przewidywał albo mógł przewidzieć, z powodu choroby psychicznej, ewentualnie upośledzenia umysłowego.

Nie do końca jasny jest też stosunek art. 93b § 3 k.k. do art. 93g § 1 k.k. Zgodnie z pierwszym z tych przepisów środek zabezpieczający i sposób jego wykonywania powinien być odpowiedni do stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego, który sprawca może popełnić, oraz prawdopodobieństwa jego popełnienia, a także

114 „(...) na mocy art. 93b § 1 k.k. w zw. z art. 93c pkt 1 k.k. w zw. z art. 93f § 1 k.k. orzeka wobec A. K. środek zabezpieczający w postaci ambulatoryjnej terapii psychiatrycznej w Poradni Zdrowia Psychicznego w celu zapobieżenia popełnienia przez niego czynu zabronionego związanego z jego chorobą psychiczną (...)”.

115 „(...) na mocy art. 93b § 1 k.k. w zw. z art. 93c pkt 1 k.k. w zw. z art. 93f § 1 k.k. orzeka wobec A. K. (1) środek zabezpieczający w postaci ambulatoryjnej terapii psychiatrycznej w Poradni Zdrowia Psychicznego w celu zapobieżenia popełnienia przez niego czynu zabronionego związanego z jego chorobą psychiczną (...)”.

116 „Przepisów § 1 i 2 nie stosuje się, gdy sprawca wprawił się w stan nietrzeźwości lub odurzenia powodujący wyłączenie lub ograniczenie poczytalności, które przewidywał albo mógł przewidzieć”.

uwzględniać potrzeby i postępy w terapii lub terapii uzależnień. Zgodnie z drugim z nich sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym wobec sprawcy określonego w art. 93c pkt 1, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym. Art. 93g § 1 k.k. wydaje się stanowić *lex specialis* wobec normy z art. 93b § 3 zd. 1 k.k., zgodnie z którą środek zabezpieczający powinien być odpowiedni do stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego, który sprawca może popełnić, oraz prawdopodobieństwa jego popełnienia. Nie stanowi on już jednak *lex specialis* w stosunku do normy z art. 93b § 3 k.k., wedle której sposób wykonywania środka zabezpieczającego powinien być odpowiedni do stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego, który sprawca może popełnić, oraz prawdopodobieństwa jego popełnienia, oraz normy, według której środek zabezpieczający i sposób jego wykonywania powinien także uwzględniać potrzeby i postępy w terapii lub terapii uzależnień. W związku z tym trzeba zauważyć, iż przy orzekaniu o detencji sąd powinien brać pod uwagę również efekty terapii psychiatrycznej, jeśli sprawca się jej poddał. Efekty tej terapii powinny również zostać uwzględnione w opinii biegłych psychiatrów i biegłego psychologa. Ich nieuwzględnienie w tych opiniach świadczy o niepełności (niekompletności) tych opinii.

Z literalnego zestawienia art. 93b § 1 zd. 2. k.k.<sup>117</sup> i art. 93g § 1 k.k.<sup>118</sup> można by też wywieść wniosek, że sąd ma obowiązek orzec detencję, ilekroć zachodzi wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości, w razie zaś gdy prawdopodobieństwo to jest niskie, może on, a nie musi, orzec o internacji. Wykładnia taka nie jest jednak przyjmowana w praktyce. Byłaby też ona sprzeczna z art. 31 ust 1 i 3 Konstytucji RP z 1997 r.<sup>119</sup>

Poważniejszą wadą polskiej regulacji prawnej środka zabezpieczającego, jakim jest umieszczenie w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, jest brak wyraźnej instytucji możliwości – tym bardziej wolnego od opłat sądowych – żądania odszkodowania i zadośćuczynienia za oczywiście niesłuszne wniesienie przez prokuratora wniosku o zastosowanie tego środka zabezpieczającego. Należy pamiętać, że podejrzanymi są tu osoby chore lub upośledzone umysłowo, których z definicji nie powinno się narażać na stres i które mają mniejszą odporność psychiczną niż zdrowi ludzie, przez co trudno przecenić krzywdy w ich psychice, jakie mogą być wywołane takimi

117 „Środek zabezpieczający, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 4, można orzec jedynie, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości”.

118 „Sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym wobec sprawcy określonego w art. 93c pkt 1, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym”.

119 „Wolność człowieka podlega ochronie prawnej”. „Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”.

nieuzasadnionymi wnioskami. Taka też instytucja stanowiłaby – jak się wydaje – skuteczną tamę dla nadużyć, o jakich będzie mowa w punkcie następnym.

## VIII. NADUŻYCIA

O tym, że w Polsce zdarzają się poważne nadużycia, jeśli chodzi o detencję, dowiadujemy się z mediów. Tak mimo nieuznawania przez sądy gróźb karalnych jako czynów zabronionych o znacznej społecznej szkodliwości, internacje za nie orzeczono wobec p. Feliksa Meszki, który później po uwolnieniu z zakładu psychiatrycznego dochodził z tego powodu 12,3 miliona złotych tytułem zadośćuczynienia i odszkodowania<sup>120</sup>, oraz p. Krystiana Brolla, który po uwolnieniu z zakładu psychiatrycznego żądał 14,5 miliona złotych zadośćuczynienia i odszkodowania. Jak w pierwszej z tych spraw zauważył Sąd Najwyższy: „[n]ie sposób uznać, aby wypowiedane przez podejrzanego groźby, które nigdy nie weszły w jakąkolwiek fazę realizacji, stanowiły czyn o znacznym stopniu społecznej szkodliwości (...)”<sup>121</sup>. Jeszcze inną osobę internowano z powodu kradzieży roweru o wartości 400 zł<sup>122</sup>. Wszystkim z nich udało się opuścić zakład psychiatryczny dopiero na skutek kasacji wniesionej przez polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich<sup>123</sup>.

### dr Maciej Koszowski

*Autor ponad 50 publikacji naukowych, za granicą prowadził badania naukowe na Uniwersytecie Akureyri w Islandii, Uniwersytecie Tromsø w Norwegii oraz Uniwersytecie Aberystwyth w Wielkiej Brytanii. Jest posiadaczem licznych nagród i wyróżnień, m.in. laureatem konkursu PRIMUS IN PRIMIS i uczestnikiem rządowego programu: „Mobilność Plus”. Rozprawę doktorską obronił na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.*

*The author of more than 50 scientific publications. He has conducted research abroad at the University of Akureyri in Iceland, the University of Tromsø in Norway and Aberystwyth University in the UK. He has received numerous awards and distinctions, including a laureate of the PRIMUS IN PRIMIS competition and a participant in the government program “Mobility Plus.” He defended his doctoral dissertation at the Faculty of Law and Administration of the Jagiellonian University.*

120 Zob. Umieszczony bezprawnie w szpitalu psychiatrycznym opuszcza go po 11 latach, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/umieszczony-bezprawnie-w-szpitalu-psychiatrycznym-opuszcza-go-po-11-latach,63727.html> i Chce 12 milionów złotych odszkodowania za 11 lat w szpitalu psychiatrycznym, <https://tvn24.pl/katowice/chce-12-milionow-zlotych-odszkodowania-za-11-lat-w-psychiatryku-ra608254-ls3170752>.

121 Ibidem.

122 Zob. Pacjent po 10 latach spędzonych w szpitalu psychiatrycznym zwolniony do domu, <https://www.gov.pl/web/rpp/pacjent-po-10-latach-spedzonych-w-szpitalu-psychiatrycznym-zwolniony-do-domu>.

123 Jeszcze inny przypadek nadużycia stanowi orzeczenie detencji za kradzież kilku paczek kawy – zob. 8 lat w szpitalu psychiatrycznym za kradzież kawy. Sąd: może już wyjść, <https://tvn24.pl/katowice/rybnik-8-lat-w-psychiatryku-za-kradziez-kawy-ra617769-ls3172106>.

## ABSTRACT

**Keywords:** *detention, involuntary commitment, placement, hospital, psychiatric treatment facility, insanity, protective measure*

## **Detention (involuntary commitment) in case of insanity of the perpetrator of a prohibited act. Discontinuation of proceedings upon application of a protective measure in the form of a hospitalisation in an appropriate psychiatric treatment facility**

This article tackles the question of applying in Poland a protective measure in the form of placing a person in an adequate psychiatric treatment facility. It discusses all statutory criteria for judicial application of this measure as well as remarks about the desired legislative amendments. The author does not shy away from addressing the issue of this measure being abused in practice in Poland.

The author scrupulously analyses the judgments of Polish courts (precedents *de facto*), taking into account also the main views of the Polish legal scholars and the position of the Polish Ombudsman. Apart from that, he addresses the cases covered by the media.

## **Bibliografia**

1. *8 lat w szpitalu psychiatrycznym za kradzież kawy. Sąd: może już wyjść*, <https://tvn24.pl/katowice/rybnik-8-lat-w-psychiatryku-za-kradziez-kawy-ra617769-ls3172106>
2. **Ciechorski Jan**, *Niedopuszczalność udzielenia przepustki podczas internacji psychiatrycznej*, „Państwo i Prawo” 2014/6, s. 66–77
3. **Cieply Filip** (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak i K. Wiak, Warszawa 2017
4. **Ćwiąkalski Zbigniew** (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. A. Zoll, LEX/el. 2012, t. 1
5. **Długosz Joanna** (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2015, t. 2
6. **Eichstaedt Krzysztof** (w:) K. Eichstaedt, P. Gałęcki i A. Depko, *Metodyka pracy biegłego psychiatry, psychologa oraz seksuologa w sprawach karnych*, Warszawa 2012
7. **Gierowski Józef Krzysztof, Paprzycki Lech Krzysztof** (w:) *System Prawa Karnego*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2015, t. 7

8. **Golonka Anna**, *Niepoczytalność i poczytalność ograniczona*, Warszawa 2013, s. 217;
9. **Góralski Piotr**, *Środki zabezpieczające w polskim prawie karnym*, Warszawa 2015, s. 420–421
10. **Górski Andrzej, Łuksza Michał** (w:) *System Prawa Medycznego*, red. L. Bosek, A. Wnukiewicz-Kozłowska, Legalis 2018, t. 2
11. **Hofmański Piotr, Paprzycki Lech Krzysztof** (aktualizacja Andrzej Sakowicz) (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016
12. **Kłak Czesław**, *Niepełna opinia biegłego w polskim procesie karnym*, „Prawo i Więź” 2020/2, s. 70–84
13. **Kłaczynska Natalia** (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, komentarz do art. 93g, LEX/el. 2012
14. **Kolendowska-Matejczuk Marta**, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 17 grudnia 2010 r., V KK 383/10*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2011/12, Lex/el.
15. **Krakiwiak Damian**, „Test” proporcjonalności środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym do wagi czynu. *Glosa do postanowienia SN z dnia 6 marca 2019 r., V KK 61/18*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2020/1, Lex/el.
16. **Krakiwiak Damian**, *Sprawca niepoczytalny w procesie karnym*, Łódź 2018
- 17.
18. *Pacjent po 10 latach spędzonych w szpitalu psychiatrycznym zwolniony do domu*, <https://www.gov.pl/web/rpp/pacjent-po-10-latach-spedzonych-w-szpitalu-psychiatrycznym-zwolniony-do-domu>
19. **Postulski Kazimierz**, *Glosa do postanowienia z dnia 9 grudnia 2015 r., V KK 330/15*, Lex/el. 2017
20. **Pyrcał Małgorzata**, *Orzekanie oraz wykonywanie detencji psychiatrycznej (art. 94 k.k.) w praktyce sądów rejonowych. Sprawozdanie z przeprowadzonych badań*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011/1, [https://www.czpk.pl/dokumenty/zeszyty/2011/zeszyt1/Pyrcał\\_M.\\_Orzekanie\\_oraz\\_wykonywanie\\_detencji\\_psychiatrycznej\\_w\\_praktyce\\_sadow\\_rejonowych-CZPKiNP-2011-z.1.pdf](https://www.czpk.pl/dokumenty/zeszyty/2011/zeszyt1/Pyrcał_M._Orzekanie_oraz_wykonywanie_detencji_psychiatrycznej_w_praktyce_sadow_rejonowych-CZPKiNP-2011-z.1.pdf), s. 99–136
21. **Pyrcał-Górowska Małgorzata** (w:) *Środki zabezpieczające. Ujęcie systemowe, Część II, Analiza prawnoporównawcza i dogmatyczna środków zabezpieczających, Rozdział 14, Środki zabezpieczające w polskim systemie prawnym de lege lata*, 6. *Artykuły 93a i następne Kodeksu karnego*, 6.1. *Przesłanki materialnoprawne*, red. A. Barczak-Oplustil, M. Pyrcak-Górowska i A. Zoll, Kraków 2021, Lex/el.
22. *Umieszczony bezprawnie w szpitalu psychiatrycznym opuszcza go po 11 latach*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/umieszczony-bezprawnie-w-szpitalu-psychiatrycznym-opuszcza-go-po-11-latach,63727.html> i *Chce 12 milionów złotych odszkodowania za 11 lat w szpitalu psychiatrycznym*, <https://tvn24.pl/katowice/chce-12-milionow-zlotych-odszkodowania-za-11-lat-w-psychiatriku-ra608254-ls3170752>

23. **Wilkowska-Płóciennik Aneta** (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. R. Stefańskiego, Warszawa 2018
24. **Zgoliński Igor** (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2016, s. 56
25. **Zgoliński Igor** (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2023, komentarz do art. 93(b), Lex/el.